

The Place of Social Issues in Planning and Management Processes of Forests in Iran from an Interdisciplinary Perspective

Beytollah Mahmoudi¹

Received: Sep. 7, 2021; Accepted: Nov. 26, 2021

ABSTRACT

Conflict between socio-economic issues and needs at different levels, especially in local communities as well as planning and management approaches in forest areas, is discussed as the biggest challenge due to the lack of successful implementation of plans and initiatives related to the country's forests. The aim of this study is to analyze the place of social issues in planning and management processes of Iranian forests from an interdisciplinary perspective by taking into account researches already accomplished in various social, economic, cultural and political fields related to Iran's natural resources and forestry. In this regard, using the qualitative method, the content of related research works was analyzed during a 10-year period between 2009 and 2019. For the primary study, 217 articles were selected and then 31 articles were extracted finally on themes used in social issues and forest management. Based on the present study, 372 sub-themes were also classified into 14 main topics with two dimensions of management and socio-economic structures. The results show that the main and secondary issues and themes related to social and economic structures of Iran's forest areas, which in themselves cause social problems, are located at a very small level and enclosed in the executive management circle of Iranian forests. It means, these topics in the decision-making process solely have the facilitating roles, which is the main reason for the unsuccessful implementation of forestry initiatives and the continuous destruction of forests in the north and beyond. The negligence and lack of tangible presence of social issues in the forest planning and management of the country necessitate an insight into the forest and its issues from an interdisciplinary perspective.

Keywords: forestry research, social and economic structures, forest management, content analysis

INTRODUCTION

The exploitation of natural resources and the environment due to avoidance of a

1. Assistant Professor of Forest, Natural Resources and Earth Sciences, Shahr-e Kord University, Iran
✉ mahmoudi@sku.ac.ir

comprehensive planning and management has caused irreparable damage to natural ecosystems, in a way that the consumption rate of the country's biological resources is 2.8 times its biological capacity (Mojabi, 2017, 6). The important questions that are commonly asked and raised in specialized and general field of the society is: Why have the forests of the country faced such a large amount of destruction during the management period? Why did not officials and decision makers take effective and successful measures to control the deforestation process? Have management actions and plans of those in charge caused damage to the forests? In general, it is stated that two major causes are involved in the deforestation process in the country, one is the pressure of development programs and land use change and the second is the dependence of forest communities on those areas (Atefi Hemmat, 2013, 39). The core of destruction is the major first cause leading to instability in development issues, and the second is social problems of forest dwellers and local communities that due to the failure to implement management plans cause deforestation. In this regard, the issue of social non-compliance to forest management plans has always been raised as one of the major challenges (Khodrizadeh et al., 2017, 35). But why and how it forms and how it occurs has been less criticized.

PURPOSE

In this article, an attempt is made to analyze researches conducted in the said field during a 10-year period, from an interdisciplinary perspective and taking into account various social, economic, cultural and political aspects related to the country's forestry. It was intended to determine the place of social issues in management and planning processed of the country's forest resources. The article is based on the hypothesis that the type of position of social issues in the process of forest management and planning that has made social problems of the forest possible.

METHODOLOGY

This is a descriptive study that uses the qualitative method to analyze the content of research works related to social issues of forests. Here, from a total 1150 articles published in Iranian scientific research journals related to forest sciences in span of 10 years, from 2009 to 2019, 217 articles were selected for the primary survey and to extract the themes used in social issues as well as forest planning and management.

FINDINGS

A total of 372 sub-themes were divided into 14 main themes and two dimensions of management and socio-economic structure. Accordingly, the main theme of forest executive management has the largest number of sub-themes. The main themes with social and economic dimensions form this structure but in the managerial dimension, it is management that shapes the main themes. This means that the establishment of management is the basis for the issues brought in the form of main themes.

According to Figure 1, the main themes with management dimension dominate those with social and economic dimensions. This inclusion is such that all themes of social and economic structures are basically at the lowest level of the hierarchy.

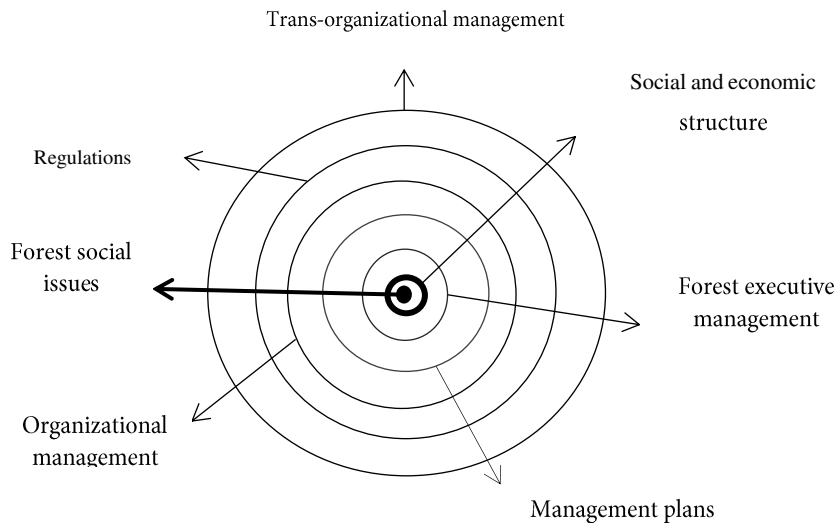
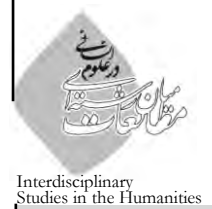

Chart 1. The place of social and economic structure themes in the forest management hierarchy

CONCLUSION

In the forest management system of the country, social and economic structures of forest areas where social issues are erupted, is at the disposal of the last circle of the management hierarchy. The confinement of the themes of social and economic structures in the management sub-layers shows that in intellectual and operational systems of forest management, socio-economic characteristics of forest dwellers are assumed as factors that are static and fixed hence, must be controlled and managed necessarily like other components of ecosystems. A kind of object-oriented view of the social and economic structures and that forest dwellers and related issues should be subject to executive and command managements. But in practice, as observed that does not happen and the resistance and lack of connection of local communities with management leads to the failure of plans and further damage the natural structure of forests. Clearly, this is the main reason for the unsuccessful implementation of forestry plans whether in the north or elsewhere. The tangible neglect and absence of social issues in the planning and management processes of the country's forests shows that it is necessary to look at the forest issues from an interdisciplinary perspective.

Abstract

Certainly, given the intertwining of modern life with the environment and its components, it requires that a mere disciplinary perspective of these ecosystems lead to a multidimensional view, especially from the point of view of social sciences.

NOVELTY

In previous researches, usually one or more problems of social and economic issues of the country's forests were considered. But so far, no study with a holistic approach and perspective has addressed the place of social issues in the forests planning and management process. In fact, the main purpose and innovation of this research is to reveal the role of social issues among the forest management and planning by examining past studies and extracting the themes used, in the shadow of a kind of meta-analysis.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Volume 14
Issue 1
Winter 2022

BIBLIOGRAPHY

- Abedi Jafari, H., Taslimi, M., Faghihi, A., Shekhzade, M. (2011). Tahlil-e mazmun va šabake mazāmin: ravši sāde va kārāmad barāye tabyin-e olguhāy-e mwojod dar dadehāye kayfi [Thematic Analysis and Thematic Networks: A Simple and Efficient Method for Exploring Patterns Embedded in Qualitative Data Municipalities]. *Journal of Andše Mo'direyat Rāhbordi Strategic Management Thought*, 5(2), 151-198. doi:10.30497/smt.2011.163
- Afrough, A., Zare Mehrjerdi, M., Amirtaimoori, S., Mirzaei Khalilabadi, H., Baniasadi, M. (2018). Šenāsā-yi va owlaviyatbandi avāmel mo'aser bar mo'šarekat-e bahrebardaran-e mahali dar mo'direyat, hefz va ehyā-e Jangalhāy-e balowt-e owstān-e Lorestan [Identification and ranking of factors affecting lack of participation of local beneficiaries in management, preservation and reclamation of Lorestan oak forests]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/Journal of Forest and Poplar Research*, 26(3), 393-405. doi: 10.22092/ijfpr.2018.117742
- Aguilar, F. X., & Wen, Y. (2021). Socio-economic and ecological impacts of China's forest sector policies. *Forest Policy and Economics*, 127, 102454. doi:10.1016/j.forpol.2021.102454
- Ahmadzadeh, H., Mohammadi Limaei, S. (2016). Arzyābi-e eqtesādi estefādehā-ye feli az jangal (Motāle'-ye moredi: Jangalhā-ye Shafārud, Ostan-e Gilān [Economical evaluation of current forest uses (Case study: Shafaroud forests, Gilan province)]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/ Irānian Journal of Forest and Poplar Research*, 24(4), 567-559. doi:10.22092/ijfpr.2016.109426
- Baskent, E. Z., & Keles, S. (2005). Spatial forest planning: A review. *Ecological Modelling*, 188(2-4), 145-173. doi:10.1016/j.ecolmodel.2005.01.059
- Bazgir, A., NamIrānian, M., A. Hemmat, M. (2017). Kamisazi estefādehāye čubi jangalnešinān az Jangalhāy-e zagros dar dehestān-e kakašaraf xoramābād [Elaboration wood uses by Zagros Mountains Forest dwellers in Kakasharaf rural district of Khorramabad County]. *Journal of Jangal va Farāvardehāye čub/ Forest and Wood Products*, 70(3), 371-380. doi:10.22059/jfwp.2017.128414.647
- Bettinger, P., & Sessions, J. (2003). Spatial forest planning: to adopt, or not to adopt? *Journal of Forestry*, 101(2), 24-29.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Bubolz, M. M., & Sontag, M. S. (n.d.). Human Ecology Theory. *Sourcebook of Family Theories and Methods*, 419-450. doi:10.1007/978-0-387-85764-0_17
- Deb, D. (2013). The Value of Forest: An Ecological Economic Examination of Forest People's Perspective. *Forestry Sciences*, 123-159. doi:10.1007/978-94-007-7076-8_7
- Eslami A. (2008). *Jangalhā va marāte Irān* [Forests and Rangelands of Irān]. Tehrān, Irān: Haqšenās.
- Fallah, A., Imani Rastabi, M., Nazariani, N. (2018). Barasi-e šāxeshāye mo'aser bar mošarekat

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- dar Mo'direyat-e pâydar jangalhâ (pažuhešh mowredi: sāmāne orfi-e kalgači owstān-e čāhārmahāl-o-baxtiyāri [Investigation Some Affecting Indicators on Participation in the Sustainable Management of Forests (Case study: traditional area of Kalgachi, Chaharmahal and Bakhtiari Province)]. *Journal of Forest Research and Development*, 4(3), 273-288.
- FAO & UNEP. (2020). The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people. Rome. doi:10.4060/ca8642en
- Fatahi, M. (2001). *Mo'direyat-e jangalhāy-e zagros* [Zagros forests management]. Tehrān, Irān: M o'ases-ye Tahqigāt-e Jangalhā va Marāte.
- Fotakis, D. G. (2015). Multi-objective spatial forest planning using self-organization. *Ecological Informatics*, 29, 1-5. doi:10.1016/j.ecoinf.2015.06.001
- Fürst, C., Frank, S., Witt, A., Koschke, L., & Makeschin, F. (2013). Assessment of the effects of forest land use strategies on the provision of ecosystem services at regional scale. *Journal of Environmental Management*, 127, S96-S116. doi:10.1016/j.jenvman.2012.09.020
- Ghanbari, S., Abbasnezhad Alchin, A., Moradi, G., Khlegghi, B. (2018). Olguy-e parākaneš makani va naqše arzeš eqtesādi mahsulāt-e farey-e panj gona-e gerdu, āluče, zoqālaxte, zālzālak va azgil dar arasbārān [Spatial distribution pattern and economic value map of five species, walnut, plum, cornelian cherry, hawthorn, and medlar in Arasbaran protected area]. *Journal of Wood & Forest Science and Technology*, 25(2), 1-33. doi: 10.22069/jwfst.2018.14852.1739
- Ghanbari, S., Jafari, M., Nasiri, V. (2015). Asar-e ejray-e tarhe seyānat dar meqdār va no'-e soxt-e masrafi rostāeyān dar jangalhāy-e arasbārān [Effects of conservation programs in changing the pattern of fuel consumption of villagers in the Arasbaran forests]. *Journal of Pažuhešh va Towse'e jangal/ Journal of Forest Research and Development*, 1(1), 67-83.
- Ghasemi Ghochghar, S., Yarali N. A., Jafari, A., & Pourasghar Sangachin, F. (2017). Barasi va nahādinehsāzi osol va mabāni barnāme meli jangal dar Irān [Assessment of institutionalization of national forest programme's principles and bases in Iran]. *Journal of Pažuhešhāy-e Olom va fanāvāri čub va jangal/ Journal of Wood & Forest Science and Technology*, 23(1), 49-68. doi:10.22069/jwfst.2017.9858.1519
- Ghazanfari, H. (2005). *Barasi-ye royesh va taqirāt parākaneš qowtri be manzowr-e olgoye tanzim jangal dar manteqe bane motāle'ye mowredi havar-e xowl* [Investigation of growth and changes in diagonal distribution for forest regulation pattern in Baneh region Case study: Havare Khol] (doctoral dissertation). University od Tehran, Faculty of Natural Resources, Tehrān, Irān.
- Ghorbani, S., Moradnezhad, H., Heydari, M. (2017). Barasi-ye asarhāye ejtemāi zavāle-jangalhāy-e balut-e Irāni (motāle'ye mowredi: rostāhāye šahrestān-e malekšāhi owstān-e Ilām) [Investigation on social effects of Brant's oak (*Quercus brantii* Lindl.) decline (Case study: Rural areas of Malekshahi county in Ilam province)]. *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 25(3), 431-440. doi: 10.22092/ijfpr.2017.112877
- Gilanipour, N., Adeli, K., Gilanipour, J., & Ariya, H. (2011). Barasi-ye vazeyat-e eqtesādi

rostāyēyān va sanješ-e mizān-e vābastagi maišati ānhā be jangal (motāle'ye mowredi: rostāye Korčī) [Evaluation Position Economic and Estimation Dependence of Livelihood Rurals to Forest (Case Study: Korchi)]. *Journal of Natural Ecosystems of Irān*, 4(1), 48-54.

Goleij, A., Hasanzad Navroodi, I., Mohammadi Limaiei, S. (2016). Tabyin-e meyarhā va šāxeshāye modireyat-e pāydar jangal (motāle'ye mowredi: nā-e asālem, owstān-e Gilān) [Determining the criteria and indicators for sustainable forest management (Case study: Nav-e Asalem, Guilan province)]. *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 24(1), 187-176. doi: 10.22092/ijfpr.2016.106698

Habert, G., Bouzidi, Y., Chen, C., & Jullien, A. (2010). Development of a depletion indicator for natural resources used in concrete. *Resources, Conservation and Recycling*, 54(6), 364-376. doi:10.1016/j.resconrec.2009.09.002

Habibi, B., Alipour, H., Kiadaliri, H. (2014). Barasi-e mizan-e mo'šarekat-e jangalnešenān dar modireyat-e jangal va čegonagi-e taqviyat-e mo'šarekat (motāle'ye mowredi: Mantaqe babolkenar šahrestāne babol) [A study on the participation level of forest dwellers and its effective factors in forest management (case study: Babolkenar area of Babol Township)]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 22(1), 109-120. doi:10.22092/ijfpr.2013.9060

Haidari, M., Karamdoost Maryan, B. (2016). Barasi va seyosatgozāri-e barname tanafos yā bahrebardāri-e jangalhāy-e hirkāni (motāle'ye mowredi: jangalhāy-e hozey-e šafārud) [The study and policy cessation of forest utilization or forest logging in hyrcanian forests (Case study: Shafarood forests)]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 24(4), 736-724. doi:10.22092/ijfpr.2016.109450

Heidari, M., Lotfalian, M., Tashakori, M., Valipour, A. (2017). Seyāsātgozari dar modireyat sāmānehāy-e agrofāresteri mojud dar jangalhāy-e bāneh, zagros šomali [The policy of agroforestry systems in Baneh forest, Northern Zagros]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 25(2), 185-195. doi:10.22092/ijfpr.2017.111754

Hemmat, A., Shamekhi, M., Zobeiry, M., Arab, T., Ghazi Tabatabaei, M. (2013). Dalāyel-e taxrib-e jangal: Barasi-e modelhāye zehni-e karšenāsān manabe tabiei va madom mahali bā estefāde az ravš-e puyaihāye system [Forest Degradation: An Investigation of Forestry Organization Experts and Local Herders' Mental Models]. *Forest and Wood Products*, 66(1), 39-54. doi: 10.22059/jfwp.2013.35340

Hosseini, S., Maleknia, R., Sadeghi, H. (2017). Ruykad tarkibi dar Arzyābi-e meyarhā va šāxeshāye modireyat-e pāydar jangal dar sathe mahali (motāle'ye mowredi: hoze abxiz lirābi, owstān-e čāharmahāl-o baxtiyāri) [Integrative approach to evaluation criteria and indices of sustainable forest management at the local level (Case study: Lirabi Watershed, Chaharmahal and Bakhtiari province)]. *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, 25(1), 159-149. doi:10.22092/ijfpr.2017.109784

HosseinZadeh, O., Hajjarian, M., Khezri Dashkasan, S., KhayatiNejad Aq gonbad, S. (2018).

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Šenāsā-yi va rutbebandi-e avamel-e taxrib-e jangalhāy-e mangrove bā estefāde az raves-e Promethee II [Identifying and ranking of mangrove forests deforestation causes using Promethee II]. *Journal of Olum va fenune dary āei/ Journal of Marine Science and Technology*, 17(3), 1-12. doi:10.22113/jmst.2017.42318
- Imani Rastabi M., Jalilvand H., & ZandeBasiri M. (2014). Barasi-ye masā'el ejtemaei eqtesadi Jangalhāy-e sāmāne orfi-e kalgači owstān-e čāhārmahāl-o baxtiyāri [Examination of Socio-Economic Problems of Kalgachi of Zagros Yurt Forests in Chahar Mahal and Bakhtiari]. *Journal of Ecosystemhāye Tabiei Irān/Natural Ecosystems of Irān*, 2(4), 59-70.
- Imani Rastabi M., Jalilvand H., & ZandeBasiri M. (2020). Tae'in-e arzešhāye āstāne dar seyasatgozāri sāmāne orfi-e kalgači owstān-e čāhārmahāl-o baxtiyāri [Determining the Reference Value in Forest Policy of Kalgachi Local System, Zagros Forest, Chaharmahal and Bakhtiari Province]. *Journal of Bumšenasi-e Jangalhāy-e Irān/ Ecology of Irānian Forest*, 8 (16), 1-9.
- Iranmanesh, Y., & Jahanbazi Goujani, H. (2015). Barasi-ye roqan-e qābel-e estextrāj az mive-e balowt-e Irāni dar Jangalhāy-e owstān-e čāhārmahāl-o baxtiyāri [Investigation of extractable oil from Brant's oak (*Quercus brantii* Lindl.) acorn in Chaharmahal and Bakhtiari Forests]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/ Irānian Journal of Forest and Poplar Research*, 23(3), 527-535. doi: 10.22092/ijfpr.2015.105657
- Jazirehi, M., & Ebrahimi Rostaghi, M. (2013). *Jangalšenāsi-e zagros* [Silviculture in Zagros]. Tehrān: Dānešgāh Tehrān.
- Kamali, Y. (2018). Raveššnāsi tahlil-e mazmon va kārbord-e ān dar Motāle'āt-e seyātgozāri-e omomi [Methodology of Thematic Analysis and its Application in Public Policy Studies]. *Journal of Seyātgozāri-e Omomi/Public Policy*, 4(2), 189-208. doi: 10.22059/ppolicy.2018.67875
- Khedrizadeh, M., Maleknia, R., Adeli, K., & Hanareh Khalyani, J. (2018). Barasi-ye Mavāne'-e va zaminehāy-e mo'šārekat-e javāme mahali dar modireyat-e jangal (motāle'ye mowredi: baxš-e namešir šahrestāne bane) [Survey of barriers and potential field to involve local people in the forest management process (Case study: Local Communities in Nameshir, Baneh)]. *Journal of Wood & Forest Science and Technology*, 24(3), 35-48. doi: 10.22069/jwfst.2017.12024.1634
- Kurttila, M. (2001). The spatial structure of forests in the optimization calculations of forest planning — a landscape ecological perspective. *Forest Ecology and Management*, 142(1-3), 129-142. doi:10.1016/s0378-1127(00)00343-1
- Layani, Gh., & Esmaeili, A. (2014). Barasi-ye āsār tarhāye bahrebardāri az jangalhāy-e šomāl bar tanzim-e vāredāt-e čub be Irān [effects of forest exploitation on wood import regulation in northern Iran]. *Journal of Tahqiqāt-e kešāvarzi/ Agricultural Economics Research*, 5(20), 25-45.
- Liu, J. (2001). Integrating ecology with human demography, behavior, and socioeconomics: Needs and approaches. *Ecological Modelling*, 140(1-2), 1-8. doi:10.1016/s0304-3800(01)00265-4

- Madani Mashaei E., Shamekhi, T., Zargham, N., Jazirehei, M. H., & Akbari, M. A. (2015). Barasi-ye vāgozari emtiyaz-e bahrebardāri az jangalhāy-e šomāl be šerkat-e rusi kosis ta'ofilāktos va payāmadhāye ān [The concession granted to Russian Company of Kosis Teofeelucktous regarding the utilization of the Caspian forests of Iran and its consequences]. *Journal of Jangal-e Irān/Iranian Journal of Forest*, 6(4), 403-417.
- Mahmoudi, B., Bazgir, A., Feghhi, J., Jafari, F. (2015). Olaviyatbandi daraje vazeyat-e šaxehāye taxrib dar ruyešgāhāy-e jangali-e kešvar [Prioritize the Degree of Degradation Forms in Forest Sites of Iran]. *Journal of Jangal va Farāvardehāye čub/ Forest and Wood Products*, 68(4), 919-930. doi: 10.22059/jfwp.2015.57125
- Mahmoudi, B., Feghhi, J., & Makhdoum, M. (2021). Model-e āmāyeš-e manabe jangali, rāhbordui no'vin dar barnāmerizi arsehāy-e jangali kešvar [Spatial Forest resources planning model: A new strategy for Iranian forest planning]. *Environment and Development Journal*, 11(21), 45-56.
- Mahmoudi, B., Marvie Mohadjer, M., Danehkar, A., Feghhi, J. (2014). Barāvord-e taqirāt sath-e pošēš-e jangal dar pahnehāye topogerāfik-e owstan-e māzandārān [Estimating of forest cover changes in topographic zones in Mazandaran Province]. *Journal of Mohit-e zist-e Tabieii/ Journal of Natural Environment*, 67(3), 333-341. doi: 10.22059/jne.2014.52732
- Mahmoudpour, E. (2003). *Kimeyāye Sabz* [Kimeyaye Sabz]. Tehrān, Irān: Sāzmān-e Jangalhā marāt-e va ābzidāri.
- Malmir, E., Rostami Shahraji, T., Hejazi, R. (2012). Barasi-ye asarhāy-e jangaldāri šahri az nazar-e eqtesād-e enerji (motālē'ye mowredi: šahr-e Hamadān) [Investigation on effects of urban forestry in respect to energy economy (Case study: Hamadan city)]. *Journal of Tahqiqāt-e Jangal va Sanubar Irān/Irānian Journal of Forest and Poplar Research*, 20(2), 333-324. doi: 10.22092/ijfpr.2012.107295
- Marten, G. G. (2010). *Human ecology: Basic concepts for sustainable development*. Routledge.
- Marvi Mohajer, M. (2011). *Jangalšenāsi va parvareš-e jangal* [Siviculture]. Tehrān, Irān: Tehran University Press.
- Mashayekhi, Z., Danehkar, A., Sharzehi, G., Majed, V. (2017). Aezyābi-e tarjihāt gardešgarān barāye behbod-e vaziyat-e mohit-e zisti-ye jangalhāy-e hara bā estefāse az ravš-e āzemon entexāb (motālē'ye mowredi: zaxiregā-e zistkore hara) [An evaluation of visitor's preferences for improving the environmental status of Hara forests using choice experiment approach (Case study: Hara Biosphere Reserve)]. *Iranian Journal of Forest*, 9(2), 273-287.
- Moayeri M. H., Abedi Sarvestani A., Shahraki, M. R., & Kooseh Gharavi, Y. (2015). Tahlil-e erdebāt mošārekāt va towse'e rostāhāy-e jangalnešin (motālē'ye mowredi: taāvonihiyāye jangaldāri owstan-e Golestan) [Analysis of relationship between participation and forest rural development (Case Study: Forestry cooperatives in Golestan province)]. *Iranian Journal of Forest*, 7(2), 137-150.
- Mojabi, S.M. (2017). *Gozareš-e vaziyat-e mohit-e zist Irān va jahān va tašrih-e amalkardhā* [Report of the environment in Iran and the world and a description of the functions]. Tehrān, Irān: Sāzmān-e Hefāzat-e Mohit-e Zist.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Moran, E. F. (2010). *Environmental social science: human-environment interactions and sustainability*. John Wiley & Sons.
- Parliamentary Research Center (2015). *Gozāreš-e jāyghāh-e mohit-e zist dar barnānehāye towse'e kešvar* [Report of the position of Iran environment in development programs]. Tehrān, Irān.
- Paul, S., & Chakrabarti, S. (2011). Socio-economic issues in forest management in India. *Forest Policy and Economics*, 13(1), 55–60. doi:10.1016/j.forpol.2010.08.006
- Piri, M., Mosanan Mozafari, M., & Javdan E. (2010). Brāvorde tamāyol be pardaxt-e afrād barāye arzesh-e vojudiye jangalhā (motāle'ye mowredi jangalhāye arasbārān [Estimating the Individual'S Willingness to Pay for Forest Existence Value (Case Study: Arasbaran Forest)]. *Journal of Jangal va Farāvardehāye čub/ Forest and Wood Products*, 4(62), 343-350.
- Rahimian, M., Farafhi, M., GHolamrezaei, S., Barakhas, A. (2018). Tahlil-e asarāt-e tarh xoroj dam az jangal bar mardom-e mahali, rostāy-e seyahdeh nahāvand [Analyzing the Effects of Livestock Removal from Forest on Local People: A Case Study of Siahdarreh Village in Nahavand County of Irān]. *Journal of Village and Development*, 21(3), 1-24. doi:20.1001.1.15633322.1397.21.3.1.1
- Rezvani, M., & hashemzadeh, F. (2013). Barasi-e avāmel mo'aser dar taxrib-e jangal va ta'sir xoroj dām az hozey-e jangalhāye šomāl kešvar [Investigating the effective factors on forest degradation and impact of removing livestock from district 14 of the northern forests of Irān: an environmental and economic perspective (Fuman)]. *Journal of Wood & Forest Science and Technology*, 20(3), 125-138. doi: 20.1001.1.23222077.1392.20.3.8.0
- Sadeghi Kaji, H., Jafari, A., Yarali, N. (2015). Arzyabi-ye mo'direyat pāydār jangal dar hoze ābxiz dupolān owstān-e čāhārmahāl-o baxtiyāri [An assessment of forest management sustainability in Do-Polan district, Chaharmahal and Bakhtiari Province, Irān]. *Irānian Journal of Forest and Poplar Research*, 23(3), 490-501. doi: 10.22092/ijfpr.2015.105654
- Salem. A. A., Avatefi Hemat, M., Heshmatol Vaezin S.M. (2015). Barāvord-e tabe taqazāy-e xati taqriban ideal čub soxt dar manāteqe rostā-yi jangalhāye šomāl-e Irān [Elasticity estimation of fuelwood demand in rural areas of the Caspian Forest, northern Irān, based on Almost Ideal Demand System]. *Irānian Journal of Forest*, 7(1), 67-85.
- Shaditalab, J. (2002). Abād-e ejtemāei dar modireyat-e jangal [Social Aspects in Forest Management]. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 37(10), 193-220.
- Shamekhi, T. (2013). *Qavānin va Mo'direyat-e manābe tabiei (jangalhā va marāte)* [Laws and management of natural resources (forests and rangelands)]. Tehrān, Irān: Tehran University Press.
- Shami, J., Banj Shafiei, A., Hoseinzadeh, O. (2018). Šenāsā-yi meyarhāy-e mo'aser sāzemani bar mo'direyat pāydār dar Jangalhāye owstān-e āzarbāeijān-e xarbi [Recognition of effective institutional criteria on sustainable management of Zagros forests, West Azerbaijan Province, Irān]. *Journal of Forest Research and Development*, 4(2), 161-177.

- Shobeiri, S., & Shamsi, Z. (2015). An Analysis of the Interdisciplinary Curriculum of the of Environmental Education in Higher Education. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 7(3), 127-145. doi:10.7508/isih.2015.27.005
- Sotani, A., Shamekhi, T., Noori Naieni, M. S., & Arabmaziar, A. (1398/2011). Ta'sir jangal va Towse'e mahali dar towzi-e darāmad va sath-e faqr (Barasi-ye mowredi: hozey-e ābxiz-e tang-e tāmorādi) [Effects of forest resources on income distribution and poverty (Case study: watershed of Tang Tamoradi)]. *Journl of Forest and Wood Products*, 4(63), 369-385.
- Sutton, P. D. (2013). *Darāmadī bar jāmešenasī-e mohit-e zist* [An Introduction to the Sociology of the Environment] (S. Sādeqi, Trans). Tehrān, Irān: Samt.
- Yaghoubi Farani, A., Karimi, S. (2017). Avamel-e mo'aser bar mošārekat mardom dar tarhāy-e hefāzat az jangal dar šahrestān-e Gilān-e Gharb [Factors affecting people's participation in forest protection plans in Gilan-e Gharb]. *Journal of Wood & Forest Science and Technology*, 24(2), 33-46. doi:10.22069/jwfst.2017.11058.1577

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

جایگاه مسائل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل‌های کشور از منظر میان‌رشته‌ای

بیت‌الله محمودی^۱

دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۶؛ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۵

چکیده

تضاد بین مسائل و نیازهای اجتماعی و اقتصادی در سطوح مختلف به‌ویژه در سطح جوامع محلی و رویکردهای برنامه‌ریزی و مدیریت در عرصه‌های جنگلی، به‌عنوان بزرگترین معضل عدم اجرای موفق برنامه‌ها و طرح‌های مربوط به جنگل‌های کشور مطرح است. تحلیل جایگاه مسائل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل‌های کشور از چشم‌انداز میان‌رشته‌ای با تحلیل پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مرتبط با منابع طبیعی و جنگل‌داری کشور، هدف این مقاله بوده است. در همین راستا با بهره‌گیری از روش کیفی تحلیل مضمون، به تحلیل محتوای آثار پژوهشی مرتبط در بازه ۱۰ ساله ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ اقدام گردید. ۲۱۷ مقاله برای بررسی اولیه و ۳۱ مقاله نهایی برای استخراج مضامین به‌کار رفته در خصوص مسائلی اجتماعی و مدیریت جنگل انتخاب گردید. مطابق این بررسی ۳۷۲ مضمون فرعی در قالب ۱۴ مضمون اصلی و دو بعد مدیریتی و ساختار اجتماعی و اقتصادی طبقه‌بندی گردید. نتایج این تحلیل نشان می‌دهد مسائل و مضامین اصلی و فرعی مرتبط با ساختار اجتماعی و اقتصادی مناطق جنگلی کشور که در خود مسائل اجتماعی را موجب می‌شوند در سطح بسیار کوچک و محصور در حلقه مدیریت اجرایی جنگل‌های کشور واقع شده‌اند. بدین معنی که در فرایند تصمیم‌گیری این مضامین تنها و صرفاً نقش تسهیل‌کنندگی را عهده‌دار هستند. این موضوع عامل اصلی موفق نبودن اجرای طرح‌های جنگل‌داری و مستمر بودن تخریب جنگل در رویشگاه‌های جنگلی شمال و خارج از شمال است. بی‌توجهی و عدم حضور محسوس مسائل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل‌های کشور نشان می‌دهد که لازم است از چشم‌اندازی فرا/میان‌رشته‌ای به جنگل و مسائل آن نگاه کرد.

کلیدواژه‌ها: پژوهش‌های جنگل‌داری، ساختار اجتماعی و اقتصادی، مدیریت جنگل، تحلیل مضمون

۱. استادیار، علوم جنگل، منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه شهرکرد، چهارمحال و بختیاری، ایران

mahmoudil@sku.ac.ir ✉

۱. مقدمه

نظام بهره‌برداری منابع طبیعی و محیط‌زیست کشور به علت دوری از جامع‌نگری در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت، صدمات و آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به بوم‌سازگان‌های طبیعی وارد نموده‌است. به طوری که میزان مصرف منابع زیستی کشور $\frac{2}{8}$ برابر ظرفیت زیستی آن است (مجبایی، ۱۳۹۶، ۶). اجرای بسیاری از طرح‌های توسعه ملی و منطقه‌ای در کشور باعث از بین رفتن سطح وسیعی از منابع طبیعی و توسعه آلودگی‌های زیست محیطی شده‌است. کاهش ۴۰۰ هزار هکتاری جنگل‌های هیرکانی طی ۶۰ سال اخیر و نرخ کاهش سالانه $\frac{2}{5}$ درصدی جنگل‌های زاگرس بخشی از تبعات توسعه ناهمگون و ناپایدار در کشور است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۴، ۶؛ مجبایی، ۱۳۹۶، ۲۳). به طور مثال برآورد وسعت طبیعی جنگل‌های استان مازندران و مقایسه با وسعت فعلی آن، نشان می‌دهد $\frac{47}{6}$ درصد کاهش سطح جنگل رخ داده‌است (محمودی، مروی مهاجر، دانه کار و فقهی، ۱۳۹۳، ۳۳۳).

مدیریت منابع جنگلی کشور سال‌هاست که اهداف حفاظتی، حمایتی، احیاء، توسعه و در نهایت بهره‌برداری از این منابع را دنبال می‌کند. در این نوع مدیریت، برنامه‌ریزی به معنای چه اقدامی در چه گستره‌ای به مشخص کردن عرصه‌های حمایتی، احیایی، توسعه و بهره‌برداری اشاره دارد (شامخی، ۱۳۹۲، ۳۹). اما آمار و ارقام و بررسی‌ها در مورد تخریب جنگل‌های کشور نشان می‌دهد مدیریت اجرایی منابع طبیعی کشور در حفاظت و بهره‌برداری پایدار از این منابع موفق نبوده‌است (عواطفی‌همت، شامخی، زبیری، عرب و قاضی طباطبایی، ۱۳۹۲، ۵۲؛ مروی مهاجر، ۱۲، ۱۳۹۰).

در واقع این موضوع نشان می‌دهد به‌رغم گذشت ۱۱۰ سال از تشکیل هسته اولیه مدیریت جنگل‌های کشور تحت نظر وزارت فلاحت و تجارت تا به امروز که سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور ذیل مجموعه وزارت جهاد کشاورزی عهده‌دار مدیریت جنگل‌های کشور است، روند تخریب و نابودی جنگل‌ها به‌طور مستمر ادامه داشته‌است. وقتی از تخریب جنگل صحبت به میان می‌آید عمدتاً به کاهش سطح اشاره می‌شود، اما باید توجه داشت که علاوه بر آن، ۱۷ شکل تخریب دیگر در جنگل‌های کشور وجود دارد: تخریب زیستگاه، کاهش زیستگاه، کاهش زادآوری، تغییر پوشش کف جنگل، کاهش بارخیزی خاک، تغییر تیپ جنگل،

کاهش کیفیت درختان، کاهش حجم سرپا، تغییر فرم پرورشی، آتش‌سوزی، آلودگی، کاهش تراکم، کاهش تاج پوشش، خشکیدگی، حذف گونه جنگلی، تغییر گونه جنگلی، کاهش اشکوب و کاهش ارتفاع (محمودی، بازگیر، فقهی و جعفری، ۱۳۹۴، ۹۱۹).

سؤالات مهمی که به طور معمول در حوزه تخصصی و عمومی جامعه طرح و مطالبه می‌شود این است که چرا جنگل‌های کشور در طول دوران مدیریت با این حجم از تخریب روبرو بوده‌اند؟ چرا مسئولان و تصمیم‌گیران اقدامات مؤثر و موفقی برای کنترل روند تخریب‌ها نداشتند؟ آیا خود اقدامات و طرح‌های مدیریتی متولیان باعث آسیب‌رسانی به جنگل‌ها شده‌است؟ به‌طور کلی عنوان می‌شود که دو کلان‌علت در فرایند تخریب جنگل‌های کشور نقش دارند، یکی فشار برنامه‌های توسعه‌ای و تغییر کاربری و دوم وابستگی جوامع جنگل‌نشین به عرصه‌های جنگلی است (عواطفی‌همت و همکاران، ۱۳۹۲، ۳۹). در کلان‌علت اول مسائل توسعه عمرانی کشور که ناپایداری را زمینه‌سازی می‌کنند، هسته مرکزی تخریب‌ها را شکل می‌دهد و در کلان‌علت دوم مسائل اجتماعی جنگل‌نشینان و جوامع محلی زمینه‌ساز تخریب جنگل و عدم اجرای موفق طرح‌های مدیریتی است. در این ارتباط همواره مسئله عدم پذیرش اجتماعی طرح‌های مدیریت جنگل به‌عنوان یکی از چالش‌های بزرگ عدم موفقیت طرح‌های جنگل‌داری مطرح بوده‌است (خدری‌زاده، ملک‌نیا، عادل‌لی و هناره‌خلیانی، ۱۳۹۶، ۳۵). اما چرایی و چگونگی شکل‌پذیری و رخداد این مسئله کمتر مورد نقد و بررسی قرار گرفته‌است.

در این مقاله سعی بر آن شد تا از منظری میان‌رشته‌ای با لحاظ نمودن جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مرتبط با جنگل‌داری جنگل‌های کشور، مطالعات انجام گرفته در زمینه‌های یاد شده در یک بازه ۱۰ ساله مورد تحلیل قرار گیرند. با این هدف که مشخص گردد جایگاه مسائل اجتماعی در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی منابع جنگلی کشور چگونه است. مقاله بر این فرض استوار است که نوع جایگاه مسائل اجتماعی در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی جنگل‌های کشور است که مسئله‌وارگی مسائل اجتماعی جنگل را ممکن کرده‌است. در واقع سؤال تحقیق این است که جایگاه مسائل اجتماعی در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی جنگل در کشور چگونه است؟ و آیا این جایگاه در زمینه‌سازی تخریب جنگل و عدم موفقیت طرح‌های مدیریت جنگل تأثیرگذار است یا خیر؟

۲. ادبیات نظری پژوهش

در این بخش به منظور روشن شدن مفاهیم مورد استفاده در مقاله توضیحاتی آورده شده است.

۱-۲. برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل

مفهوم برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل در ابتدا بیشتر به ارائه الگوهای مدیریتی جنگل در بخش برداشت چوب و مدیریت حیات وحش اختصاص داشت (بسکنت و کلس^۱، ۲۰۰۵، ۱۷۰). مطالعات در این حوزه در چند دهه گذشته رشد چشم‌گیری داشته است و عمدتاً در برگیرنده مسائل و ملاحظات مربوط به چگونگی تنظیم بهره‌گیری از کارکردها و خدمات جنگل و ارزیابی اثرات آن بر ساختار بوم‌سازگان جنگل است (فورست، فرانک، وایت، کوچکه و مکسچین^۲، ۲۰۱۳، ۱۱۴). غالب‌ترین فرایند در مفهوم آمایش منابع جنگلی برنامه‌ریزی جنگل است که در آن الگوها و روندها در توسعه مکانی چشم‌اندازهای جنگلی را مورد بررسی قرار می‌دهد و بر روی فعالیت‌های مدیریت جنگل و ابزارهای خاص مورد استفاده برای توسعه، اقدام و ارزیابی طرح جنگل و سیاست‌های پیشنهادی متمرکز است (فوتاکیس^۳، ۲۰۱۵، ۳). افزایش فشارهای بوم‌شناختی و زیست‌محیطی برای جلوگیری از تکه‌تکه شدن جنگل‌های کهن، حفظ و بازسازی جریان‌های حیاتی حیات وحش، ارزیابی مدیریت‌های مختلف و تحلیل الگوهای مکانی برنامه‌ریزی در جنگل را گسترش داده است. برنامه‌ریزی در جنگل اگر چه برای برداشت چوب در واحدهای مختلف شروع شده اما این روند کم‌کم سایر فعالیت‌های مدیریتی را نیز در بر گرفته و فرایند برنامه‌ریزی را در جنگل پیچیده کرده است (بتینگر و سشنز^۴، ۲۰۰۳، ۲۷). با توجه به نقش‌های متعدد و پیچیده بوم‌شناختی، اجتماعی و اقتصادی جنگل، بدون توجه به برنامه‌ریزی عرصه‌های جنگلی، برآورده شدن همه اهداف مدیریت جنگل امکان‌پذیر نیست. اهمیت برنامه‌ریزی مکانی جنگل با توجه به رسمیت شناختن عواملی چون حفاظت از

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۸۲

دوره ۱۴، شماره ۱
زمستان ۱۴۰۰
پیاپی ۵۳

1. Baskent and Keles

2. Fürst & Frank & Witt & Koschke & Makeschin

3. Fotakis

1. Bettinger & Sessions

ارزش‌های زیستی، صرفه‌جویی منابع، زیستگاه‌های حیات وحش و به خصوص اثراتی بیرونی مدیریت جنگل‌ها و بسیار مورد توجه قرار گرفته‌است (کورتیلا^۱، ۲۰۰۱، ۱۳۱).

۲-۲. مسائل اجتماعی جنگل

به‌طور سنتی، بوم‌شناسان مطالعات خود را بر روی بوم‌سازگان‌های بکر و یا طبیعی، سیستم‌های بدون تأثیر انسان متمرکز کرده‌اند. این در حالی است که تقریباً همه مناطق زمین به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم تحت تأثیر فعالیت‌های انسانی قرار دارد. حتی در بسیاری از مناطق تحت حفاظت برای حمایت از منابع طبیعی و تنوع زیستی، انسان‌ها همچنین حضور دارند و فعالیت‌های مختلفی را انجام می‌دهند. با توجه به تأثیرات نفوذ انسان در گستره‌های طبیعی، لازم است رویکردی را مدنظر قرار داد که یکپارچگی بین جمعیت‌شناسی انسانی، رفتار و فاکتورهای اجتماعی - اقتصادی با بوم‌شناسی را محقق سازد (لیو^۲، ۲۰۰۱، ۲). بوم‌شناسی انسانی دانشی است که به روابط بین انسان‌ها با طبیعت از طریق یک رویکرد چند رشته‌ای می‌پردازد (مارتن^۳، ۲۰۱۰، ۱۷). مروری بر سهم روابط مردم-محیط زیست در تفاسیر و رشته‌های مختلف نشان می‌دهد، به ندرت این دو مفهوم به صورت یکپارچه دیده شده‌است. این تفاسیر منعکس‌کننده و نشأت گرفته از اصول هر دانش در رشته‌های مختلف است که معمولاً مردم را از محیط جدا و یا محیط را به‌عنوان بستری از تأثیر فعالیت‌های انسانی مورد توجه قرار می‌دهند (بوبولز و سونتگ^۴، ۲۰۰۹، ۴۳۰). پرداختن به مسائل اجتماعی جنگل و در مجموع مسائل اجتماعی حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست، ذیل مفهوم کلان بوم‌شناسی انسانی قابل طرح است. بوم‌شناسی انسانی چارچوبی را فراهم می‌کند که در درون آن یکپارچگی علوم محیطی و علوم اجتماعی محقق می‌شود. امتیاز اصلی چشم‌انداز بوم‌شناسی انسانی در برنامه‌ریزی، بالابردن امکان تحقق و اجرایی‌سازی طرح‌ها است (موران^۵، ۲۰۱۰، ۲۴۴).

وقتی از مسائل اجتماعی جنگل صحبت به میان می‌آید، سخن از نوع، میزان و ابعاد وابستگی معیشتی و درآمدی جنگل‌نشیان به عرصه‌ها و منابع جنگلی است. این مسائل

2. Kurttila

3. Liu

4. Marten

5. Bubolz & Sontag

1. Moran

شامل دامداری و چرای دام در جنگل، زراعت در زیراشکوب جنگل، استفاده سنتی از چوب برای مصارف سوختی و غیرسوختی، تغییر کاربری جنگل برای توسعه کشاورزی، توسعه مسکن روستایی و توسعه گردشگری است. شرایط زیست‌جغرافیایی و فرهنگی، جنگل‌نشینان را وابسته به جنگل برای امرار معاش خود کرده‌است. در واقع وابستگی و درآمد حاصل از جنگل بخش مهمی از درآمد خانوارهای جنگل‌نشین را تشکیل می‌دهد که میزان این وابستگی بر اساس شرایط محیطی، امکانات موجود، فرهنگ و سبک زندگی آن‌ها متفاوت است (دب^۱، ۲۰۱۳، ۱۵۷). شیوه معیشت ساکنان داخل و حاشیه جنگل در کشور از مهم‌ترین موانع مدیریت صحیح و اصولی جنگل‌های کشور به شمار می‌رود. این وضعیت در دو رویشگاه جنگلی اصلی کشور یعنی جنگل‌های خزری و زاگرس به خوبی نمایان است. ۳۴۰۰ آبادی، هفت‌هزار خانوار جنگل‌نشین با بیش از ۳ میلیون واحد دامی در جنگل‌های خزری و همچنین حضور بیش از ۱/۵ میلیون نفر جمعیت در درون و حاشیه جنگل‌های زاگرس باعث گردیده که ساختار و تجدید حیات جنگل کاملاً در خطر باشد (محمودپور، ۱۳۸۲، ۱۰۴؛ اسلامی، ۱۳۸۷، ۵۳). اینکه وابستگی‌های مردم محلی به جنگل به‌عنوان مسئله شناخته می‌شود به این علت است که از یک طرف مردم برای رفع نیازهای خویش به عناصر جنگلی وابسته هستند و در شرایط کنونی چاره‌ای جز بهره‌برداری سنتی ندارند اما از طرف دیگر این وابستگی به موجودت جنگل و اهداف حفاظتی آن صدمه وارد می‌کند. البته باید توجه داشت که می‌توان دایره مسائل اجتماعی جنگل را فراتر از حوزه معیشتی و درآمدی جنگل‌نشینان نیز دید و آن توجه به کارکردهای اجتماعی جنگل برای کل جامعه و تحمیل برنامه‌های توسعه و عمرانی در سطوح مختلف بر جنگل است.

۳. پیشینه تحقیق

محمد نژاد کیاسری و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهشی به بررسی موانع اقتصادی و اجتماعی در اجرای عملیات طرح جنگلداری منطقه کیاسر پرداختند. نتایج نشان داد ۱۰۰ درصد اهالی به دلیل احتمال افزایش خطر سیل گرفتگی در منطقه و بیش از نیمی از آنها به دلیل

تخریب تفرجگاه‌ها و کاهش حفاظت از جنگل‌های طبیعی منطقه و عدم افزایش سطح جنگلکاری‌ها، از اجرای عملیات طرح در منطقه استقبال نمی‌کنند.

سلطانی، شامخی، نوری نایینی و عرب مازیار (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر جنگل و توسعه محلی در توزیع درآمد و سطح فقر (بررسی موردی: حوزه آبخیز تنگ تامرادی)» اثر درآمد حاصل از جنگل بر شاخص‌های فقر و توزیع درآمد در حوزه آبخیز تنگ تامرادی در استان کهگیلویه و بویر احمد مورد بررسی قرار دادند. نتایج این مطالعه نشان داد کلیه شاخص‌های فقر و نابرابری با حذف درآمد جنگل افزایش می‌یابد.

عوافقی‌همت، شامخی، زبیری، عرب و قاضی طباطبایی (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان «دلایل تخریب جنگل: بررسی مدل‌های ذهنی کارشناسان منابع طبیعی و مردم محلی با استفاده از روش پویایی‌های سیستم» مدل‌های ذهنی دو گروه اصلی از ذی‌نفعان جنگل، یعنی کارشناسان سازمان جنگل‌ها و دامداران محلی را در مورد تخریب جنگل تشریح کردند. بررسی مدل‌های ذهنی نشان داد هر یک از این دو گروه دیگری را عامل تخریب جنگل می‌داند و ارتباطی بین فعالیت‌های خود و تخریب جنگل نمی‌بیند.

گیلانی‌پور، عادل‌لی، گیلانی‌پور و آریا (۱۳۹۰) در مقاله خود با عنوان «بررسی وضعیت اقتصادی روستائیان و سنجش میزان وابستگی معیشتی آنها به جنگل (مطالعه موردی: روستای کرچی)» میزان وابستگی جوامع محلی را به جنگل در شهرستان نور در استان مازندران بدست آوردند. مطابق این تحقیق چرای دام، تهیه هیزم و پایه چوبی، برداشت میوه، زنبورداری و تغییر کاربری جنگل از جمله بخش‌های وابستگی مردم به جنگل به شمار می‌رود.

ایمانی‌راستابی، جلیلوند و زند بصیری (۱۳۹۲) در مطالعه خود با عنوان «بررسی مسائل اجتماعی - اقتصادی جنگل‌های سامان عرفی کلگچی زاگرس در چهارمحال و بختیاری» جنگل‌زدائی به منظور کشاورزی، تغییر کاربری اراضی جنگل و چرای دام را سبب تخریب هرچه بیشتر اراضی جنگل عنوان کردند. دلیل تجاوز به جنگل در این تحقیق به مشکلات اجتماعی - اقتصادی چون پایین بودن سطح درآمد مردم محلی، پایین بودن سطح امکانات زندگی، پایین بودن سطح تحصیلات و پایین بودن سطح فرهنگ زیست‌محیطی مرتبط دانسته شد.

بازگیر، نمیرانیان و عواطفی همت (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان «کمی سازی استفاده های چوبی جنگل نشیان از جنگل های زاگرس در دهستان کاکاشرف شهرستان خرم آباد» با استفاده از رویکرد مردم‌نگاری و با تکیه بر ابزار مصاحبه ساختارنیافته و نیمه‌ساختاریافته و همچنین مشاهده مشارکتی به بررسی نقش جنگل های زاگرس در تأمین استفاده سوختی جنگل نشیان پرداختند. نتایج نشان داد که یک خانواده روستایی سالیانه ۲۴/۱۸ مترمکعب هیزم مصرف می‌کند.

حجاریان، حسین زاده، خضری داشکسن و خیاطی نژاد آق گنبد (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل تخریب جنگل های مانگرو» به شناسایی و رتبه‌بندی عوامل تخریب جنگل های مانگرو پرداختند. مطابق این بررسی وزن عوامل تخریب انسانی بیش از پنج برابر عوامل تخریب طبیعی است. در مورد عوامل مخرب انسانی آلودگی های نفتی به عنوان مهم ترین عامل مطرح است و پس از آن پسماندهای صنعتی و شهری، توسعه اسکله ها و بنادر، عدم ارزیابی زیست محیطی در پروژه‌ها، عملکرد ضعیف در زمینه ترویج، سرشاخه‌زنی برای تأمین علوفه، آبی‌پروری و تأمین سوخت به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

ایمانی راستابی، جلیلوند و زند بصیری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تعیین ارزش های آستانه در سیاست گذاری سامانه عرفی کلگچی استان چهارمحال و بختیاری» به تعیین ارزش های آستانه در سیاست گذاری سامانه عرفی کلگچی استان چهارمحال و بختیاری پرداختند. در این مطالعه شاخص های کاهش تعداد تجاوزات به عرصه های جنگلی، نرخ بهبود معاش جوامع وابسته به جنگل، مشارکت جوامع محلی و تساوی حقوق و شاخص جوامع وابسته به جنگل مورد بررسی قرار گرفتند. بر اساس این مطالعه برای جلب مشارکت جوامع محلی حداقل یک تعاونی متشکل از ترکیب مردان و زنان محلی و برای آگاه سازی و ترویج فرهنگ منابع طبیعی مورد نیاز است.

پال و چاکرابرتی^۱ (۲۰۱۱) در مقاله خود با عنوان «مسائل اجتماعی و اقتصادی در مدیریت جنگل در هند» رژیم های سیاست جنگل های هند را به تفصیل مورد مطالعه قرار دادند و تلاش داشتند تأثیر مسائل اقتصادی و اجتماعی نوظهور را در برای تدوین سیاست های جنگل پایدار

1. Paul & Chakrabarti

در آینده بررسی کنند. این مطالعه نشان می‌دهد که افراد محلی تمایلی به فعالیتی غیر جنگل‌داری ندارند و تمایل دارند در فرایندهای مدیریت جنگل مشارکت داشته باشند.

آگیولر و ون^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «اثرات اجتماعی-اقتصادی و زیست محیطی سیاست های بخش جنگل چین» اثرات اجتماعی-اقتصادی و زیست محیطی سیاست‌های بخش جنگل چین را مورد تحلیل قرار دادند. مطابق این بررسی شواهدی وجود دارد که مداخلات سیاستی چین در بخش جنگل‌های این کشور، شرایط محیطی و بوم‌شناختی ملی را بهبود بخشیده است. در این راه تطبیق شیوه‌های منطبق با شرایط اجتماعی-بوم‌شناختی محلی، مشارکت بیشتر نهادهای محلی و جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید مؤثر شناخته شد.

مطالعات به اهمیت و نقش مسائل اجتماعی در مدیریت و برنامه‌ریزی جنگل اشاره دارند و اینکه چگونه وابستگی معیشتی و درآمدی مردم به جنگل در کنار عدم برخورداری از تسهیلات و تأسیسات رفاهی، موجبات تخریب گسترده جنگل را فراهم کرده است و تأکید دارند برای حفظ ساختار جنگل مردم باید به طور پیوسته در برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی مشارکت داشته باشند تا پذیرش اجتماعی شکل بگیرد. اما اتفاق نظری در مورد چگونگی و سطح مشارکت و دخالت مردم در برنامه‌ها و طرح‌ها وجود ندارد. در واقع قبل از اینکه دستورالعملی برای مشارکت مردم و جوامع محلی تدوین شود باید در ابتدا جایگاه مسائل اجتماعی و درهم تنیدگی آنها در برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی روشن شود. در همین راستا این مقاله این هدف را پیش رو داشته است.

در تحقیقات پیشین، معمولاً به یک یا چند معضل از جنس مسایل اجتماعی و اقتصادی جنگل‌های کشور توجه شده است، اما تاکنون پژوهشی با رویکرد و چشم‌اندازی کل‌نگرانه به جایگاه مسایل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل‌های کشور نه پرداخته است. در واقع هدف اصلی و نوآوری این تحقیق آن است که تلاش دارد در سایه نوعی فراتحلیل، با کنکاش در مطالعات گذشته و استخراج مضامین به کار رفته در آنها، چگونگی پرداختن و نقش مسایل اجتماعی در لابلای مباحث مدیریتی و برنامه‌ریزی جنگل را عیان سازد.

۴. روش پژوهش

این مقاله از نوع توصیفی است که با روش کیفی تحلیل مضمون، به تحلیل محتوای آثار پژوهشی مرتبط با مسائل اجتماعی جنگل پرداخته است. روش تحلیل مضمون فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. در واقع تحلیل مضمون راهبرد تقلیل و تحلیل داده است که توسط آن داده‌های کیفی طبقه‌بندی، تلخیص و بازسازی می‌گردند (بروان و کلارک^۱، ۲۰۰۶، ۷۸). در این روش بعد از مطالعه اولین مدرک، تحلیل و کدگذاری داده‌ها آغاز و سپس هر مدرک جدید و تحلیل مضامین آن کدگذاری و با مدارک قبلی مقایسه و مضامین جدید به سیاهه افزوده می‌شود. مطالعه و تحلیل مدارک تا زمانی که مضامین جدید وجود دارد ادامه می‌یابد. در این راستا از مجموع ۱۱۵۰ مقاله منتشر شده در مجلات علمی پژوهشی داخلی در ارتباط با علوم جنگل در بازه ۱۰ ساله ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸، ۲۱۷ مقاله برای بررسی اولیه جهت استخراج مضامین بکار رفته در خصوص مسایل اجتماعی و برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل انتخاب گردید. مقالات مورد استفاده از زوایای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به مسئله برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل پرداخته‌اند که در مجلات مختلف منتشر شده‌اند و لذا تحلیل مضامین بر رویکرد میان‌رشته‌ای استوار بوده است. روند استخراج مضامین از جدیدترین به قدیمی‌ترین مقالات و حتی الامکان با توجه به پوشش همه رویشگاه‌های جنگلی صورت گرفت. با اینکه بعد از مطالعه و تحلیل ۳۱ مقاله (جدول شماره ۱) نقطه اشباع حاصل گردید بدین معنی که مقالات بعدی حاوی مضمون جدیدی نبودند، اما برای اطمینان از پوشش کافی موضوع، ۵۲ مقاله دیگر نیز مورد بررسی تکمیلی قرار گرفته است. در این مطالعه بر اساس شباهت در ویژگی یا جایگاه موضوعی مضامین‌ها به سه دسته ابعاد، مضمون اصلی که در سطوح بالاتر سلسله مراتب مضامین و مضامین فرعی که در سطوح پایین‌تر سلسله مراتب مضامین قرار می‌گیرند طبقه‌بندی شده‌اند (کمالی، ۱۳۹۷، ۱۹۴). بعد از فرایند طبقه‌بندی، تحلیل و ارتباط مفهومی مضامین‌های شناسایی شده متناسب با هدف مطالعه انجام شد. برای بررسی روایی پژوهش، از تأیید پنج نفر از استادان با سابقه در رشته علوم جنگل و همچنین پنج نفر از نویسندگان مقالات استفاده

1. Braun & Clark

گردید. در این مقاله برای محاسبه پایایی از روش هولستی استفاده شد (عابدی جعفری، تسلیمی، سعید و شیخزاده، ۱۳۹۰، ۱۸۹). در این روش متون در دو مرحله کدگذاری می‌شوند سپس با استفاده از رابطه زیر درصد توافق مشاهده شده محاسبه می‌شود.

$$PAO = \frac{2M}{n1 + n2}$$

در این فرمول M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری، n1 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول و n2 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم است. PAO درصد توافق مشاهده شده (ضریب پایایی) نیز عددی بین صفر (عدم توافق) و یک (توافق کامل) خواهد بود. ضریب توافق به دست آمده ۰/۸۳ بود که نشان‌دهنده توافق و همخوانی بالا و نیز ضریب پایایی مناسب است.

جدول ۱. منابع مورد استفاده در استخراج مضامین

منابع	رویشگاه جنگلی
حیدری و کرمدوست مریان (۱۳۹۵)، گلیچ و همکاران (۱۳۹۵)، احمدزاده و همکاران (۱۳۹۵)، معیری و همکاران (۱۳۹۴)، سالم و همکاران (۱۳۹۴)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۳)، مدنی و همکاران (۱۳۹۳)، رضوانی و هاشم زاده (۱۳۹۲)، لیانی و اسماعیلی (۱۳۹۲)، عوافی همت و همکاران (۱۳۹۲)، گیلانی پور و همکاران (۱۳۹۰).	هیرکانی
شامی و همکاران (۱۳۹۷)، افروغ و همکاران (۱۳۹۷)، فلاح و همکاران (۱۳۹۷)، رحیمیان و همکاران (۱۳۹۷)، حیدری و همکاران (۱۳۹۶)، یعقوبی فرانی و همکاران (۱۳۹۶)، قربانی و همکاران (۱۳۹۶)، حسینی و همکاران (۱۳۹۶)، بازگیر و همکاران (۱۳۹۶)، صادقی کاجی و همکاران (۱۳۹۴)، ایرانمنش و جهانبازی گوجانی (۱۳۹۴)، مالمیر و همکاران (۱۳۹۱)، سلطانی و همکاران (۱۳۸۹).	زاگرس
قنبری و همکاران (۱۳۹۷)، قنبری و همکاران (۱۳۹۴)، پیری و همکاران (۱۳۸۹)	ارسباران
حجاریان و همکاران (۱۳۹۷)، مشایخی و همکاران (۱۳۹۶)	مانگرو
قاسمی قوچقار و همکاران (۱۳۹۵)، محمودی و همکاران (۱۳۹۴)	کلیه رویشگاه‌ها

۵. یافته‌ها

۵-۱. استخراج مضامین

در جدول شماره (۲) ابعاد، مضامین اصلی و تعداد مضامین فرعی استخراج شده آمده است. مطابق این جدول در مجموع ۳۷۲ مضمون فرعی در قالب ۱۴ مضمون اصلی و دو بعد مدیریتی و ساختار اجتماعی و اقتصادی تقسیم‌بندی گردید. بر این اساس مضمون اصلی

مدیریت اجرایی جنگل بیشترین تعداد مضامین فرعی را به خود اختصاص داده است. به طور نمونه به تعدادی از مضامین فرعی در هر بعد در جداول ۳ و ۴ اشاره شده است.

جدول ۲. ابعاد، مضامین اصلی و فرعی

ابعاد	مضامین اصلی	مضامین فرعی	
		فراوانی	درصد
مدیریتی	مدیریت فراسازمانی	۱۴	۳/۸
	مدیریت سازمانی	۱۷	۴/۶
	قوانین و مقررات	۹	۲/۴
	مدیریت اجرایی جنگل	۸۹	۲۳/۹
	برنامه ها و طرح های مدیریتی	۳۷	۹/۹
	ویژگی های اجتماعی	۳۶	۹/۷
	ویژگی های اقتصادی	۱۸	۴/۸
	ویژگی های فرهنگی	۱۰	۲/۷
	تعاونی ها و سازمان های مردم نهاد	۱۳	۳/۵
	بخش خصوصی	۷	۱/۹
ساختار اجتماعی و اقتصادی	مشارکت جوامع محلی	۳۳	۸/۹
	آموزش و ترویج	۱۴	۳/۸
	تأثیر جوامع محلی بر ساختار جنگل	۴۳	۱۱/۵
	وابستگی جنگل نشینان به جنگل	۳۲	۸/۶
جمع		۳۷۲	۱۰۰

مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی

۱۹۰

دوره ۱۴، شماره ۱
زمستان ۱۴۰۰
پیاپی ۵۳

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین فرعی بعد مدیریتی

مضامین اصلی	مضامین فرعی
مدیریت فراسازمانی	ناهماهنگی در برنامه ریزی کلان سرزمین - عدم وجود و اجرای آمایش سرزمین - اختلافات بین سازمانی و نهادهای مختلف - لزوم تشکیل وزارت منابع طبیعی و ...
مدیریت سازمانی	سیستم بروکراسی اداری - تصمیم گیری بالا به پایین - عدم توزیع مناسب کارشناسان بین ادارات - عدم ثبات مدیریتی در سطوح مختلف - هرم مدیریتی و کارشناسی سازمان و ...
قوانین و مقررات	عدم وجود قانون جامع منابع طبیعی - عدم تناسب جریمه و تخلفات منابع طبیعی - عدم انطباق قوانین توسعه ای با قوانین منابع طبیعی - عدم التزام به معاهدات بین المللی و ...
مدیریت اجرایی جنگل	اجرای مؤثر و جامع طرح مدیریت جنگل - عدم کنترل ورود دام به جنگل - اعطای زمین به ازای خروج از جنگل - صدور پروانه بهره برداری از جنگل و ...
برنامه ها و طرح های مدیریتی	طرح های جنگل داری چند منظوره - برنامه جامع طرح صیانت از جنگل ها - طرح توسعه جنگل کاری اقتصادی - عدم وجود راهبرد منسجم مدیریت جنگل و ...

جدول ۴. نمونه‌ای از مضامین فرعی بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی

مضامین اصلی	مضامین فرعی
ویژگی‌های اجتماعی	عدم توسعه اجتماعی - کاهش حس همکاری بین مردم - کاهش انسجام اجتماعی - عدم پذیرش اجتماعی جوامع محلی و ...
ویژگی‌های اقتصادی	عدم توسعه یافتگی اقتصادی - درآمد پایین جوامع محلی - متنوع نمودن معیشت ساکنین محلی - فقر جوامع محلی - افزایش سهم جنگل در اشتغال پایدار و ...
ویژگی‌های فرهنگی	تولید محصولات فرهنگی - توسعه گردشگری فرهنگی - خرده فرهنگ‌های روستایی - آثار باستانی و تاریخی در جنگل - صنایع دستی روستائیان و ...
تعاونی‌ها و سازمان‌های مردم نهاد	عملکرد تعاونی در افزایش تولید محصولات فرعی - توسعه همیاران طبیعت - کاهش تمایل برای عضویت در تعاونی‌ها - نقش تعاونی در بهره‌برداری پایدار از جنگل و ...
بخش خصوصی	استفاده از امکانات مالی و فنی بخش خصوصی - مشارکت خیرین در امور منابع طبیعی - سرمایه‌گذاری در صنایع جانبی جنگلی - واگذاری مدیریت منابع جنگلی به بخش خصوصی و ...
مشارکت جوامع محلی	عدم تمایل به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری - دیر بازده بودن طرح‌های مشارکتی - ارتباط ضعیف سازمان با جنگل‌نشینان - عدم استفاده از تجارب محلی و ...
آموزش و ترویج	کم بودن سطح آگاهی از فواید حفاظت جنگل - کم توجهی به فواید خدمات زیست‌محیطی جنگل - کمبود مروچین - توجه به آموزش‌های رسمی در مدارس و ...
تأثیر جوامع محلی بر ساختار جنگل	تخریب جنگل - کاهش امکان استقرار زادآوری - کاهش تراکم در هکتار - حذف تدریجی جنگل - ورود آفات زراعی به جنگل - آتش سوزی جنگل و ...
وابستگی جنگل‌نشینان به جنگل	وابستگی معیشتی مردم به جنگل - مصرف چوب برای تأمین انرژی - مصرف چوب در بخش کشاورزی - مصرف چوب در بخش دامداری و ...

۵-۲. تحلیل مضامین

همان‌طور که در مقدمه نیر عنوان شد سؤال اصلی مقاله این است که در مطالعات موجود نقش مسائل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل‌های کشور چگونه است. در این راستا مضامینی که ارتباط بین عوامل اجتماعی و مدیریت جنگل را ممکن می‌کنند باید مورد تحلیل باشند. شامی و همکاران (۱۳۹۷) بیان می‌دارند که مدیریت در عرصه منابع طبیعی نیازمند یک دید کلی و همه جانبه مجموعه برنامه‌ریزان است. بدین منظور که در اولویت اول باید خواسته‌ها و انتظارات جوامع محلی را در نظر گرفت و جوامع محلی باید از نظر اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در وضعیت مطلوب قرار گیرند تا در مدیریت پایدار جنگل‌ها مشارکت مؤثری داشته باشند. در اولویت‌های بعدی دیدگاه مقامات دولتی و حمایت‌های جدی آنها را باید در نظر گرفت و با اجرای قوانین و سیاست‌های مناسب، از تخریب جنگل‌ها جلوگیری شود. این تحلیل نشان می‌دهد که با عدم جامع‌نگری و دخالت

مؤثر خواسته‌ها و انتظارات جوامع محلی در مدیریت که در وضعیت کنونی مرسوم نیست، مدیریت پایدار جنگل‌ها در عمل امکانپذیر نخواهد بود و به تعبیر دیگر در وضعیت کنونی شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی نقش جدی در مدیریت جنگل ندارند.

در بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی، فراوانی مضامین فرعی تأثیر جوامع محلی بر ساختار جنگل از دیگر مضامین بیشتر است، این موضوع نشان می‌دهد از نگاه بسیاری از مقالات، اثر فعالیت‌های معیشتی جوامع محلی بر ساختار زیستی جنگل آنقدر تأثیرگذار است که خود در قامت یکی از اصلی‌ترین علل تخریب و تضعیف جنگل‌های کشور مطرح است. از این رو در این مقالات رویکرد مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل، به‌عنوان محرکی کلیدی برای کنترل و به حداقل رسانی آسیب‌های جوامع محلی به جنگل به شمار رفته است. مضامین استخراج شده از موضوع مشارکت جوامع محلی به‌عنوان یکی از شاخص‌های تسهیل‌کننده مسائل اجتماعی جنگل نشان می‌دهد، عوامل اقتصادی در اولویت اول و عوامل اجتماعی در جایگاه دوم علل عدم مشارکت مردم در مدیریت منابع جنگلی است. همچنین یعقوبی فرانی و همکاران (۱۳۹۶) بیان داشتند میزان مشارکت مردم در اجرای برنامه‌های حفاظتی در حد مطلوب و رضایت بخشی نیست و هرچه میزان وابستگی اقتصادی مردم به جنگل بیشتر باشد درصد مشارکت مردم بالاتر می‌رود. این مطلب بیانگر این موضوع است که مردم نه در جهت اهداف مدیریتی جنگل که بر آنها تحمیل شده، بلکه صرفاً برای رفع بخشی از نیازهای معیشتی حاضر می‌شوند به اجبار در برنامه‌های حفاظت جنگل مشارکت داشته باشند. مشارکت به این شکل می‌تواند در غیاب نیروهای دولتی حفاظتی، دست اندازی‌ها و در نتیجه تخریب زیادی را متوجه گستره‌های جنگلی کند. از منظر توجه به معیارهای اجتماعی-اقتصادی، حسینی، ملک نیا و صادقی (۱۳۹۶) نشان دادند معیار کارکردهای اقتصادی و اجتماعی و کارکردهای حمایتی و حفاظتی بیشترین اولویت را در مدیریت پایدار جنگل دارند. اولویت داشتن معیار کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و حفاظتی که جز معیارهای جهانی توسعه شده برای مدیریت پایدار است، موید این مبحث است که به‌دلیل به دلیل سال‌ها بی‌توجهی به آنها، در وضعیت کنونی اکثر محققان جنگل چاره‌ای جز بازگشت به چنین کارکردهایی نمی‌بینند.

گلیچ، حسن زاده ناورودی و محمدی لیمایی (۱۳۹۵) اذعان داشتند پرداختن به مسائل محیط‌زیستی و اقتصادی - اجتماعی در قالب معیارهای پایداری جنگل، منجر به فهم بهتر مدیران جنگل و آگاهی مردم خواهد شد. هر چند در این مطالعه شاخص‌های جنگل‌های طبیعی با زادآوری مطلوب، نشانه‌گذاری اصولی درختان و موازنه بین رویش و برداشت چوب بیشترین اولویت را در مدیریت پایدار جنگل‌های هیرکانی داشتند. تفسیر این مطالعه، تأکید بر این موضوع است که لازمه فهم مسائل جنگل هم برای مدیران و هم برای جوامع محلی و جنگل‌نشینان، توجه به ابعاد زیست‌اجتماعی و اقتصادی و همچنین مسائل زیست‌محیطی جنگل است. این فهم زمانی به خوبی ممکن می‌شود که پیوند بین انسان و جنگل در بستر و بافت فرهنگی و اجتماعی مورد تفسیر و تحلیل قرار گیرد. مطابق مطالعه حیدری و کرم‌دوست مریان (۱۳۹۵) در تعریف طرح‌های جدید ملی جنگل‌داری نظیر آنچه با عنوان طرح تنفس در جنگل‌های هیرکانی مطرح شده است، جامع‌نگری لازم صورت نگرفته است و طرح‌های موجود جنگل‌داری نیازمند بازنگری اساسی بر مبنای جنگل‌داری پایدار هستند. منظور از جنگل‌داری پایدار، توجه به همه جوانب زیست‌طبیعی و انسانی بوم‌سازگان جنگل است. عدم توجه به مفهوم جنگل‌داری پایدار، نشان از تک‌بعدی نگریستن به مسائل جنگل با تأکید بر موضوعات بوم‌شناختی آن است. در خصوص زیرساخت‌های قانونی دخالت مسائل اجتماعی در فرایند مدیریت جنگل، ساختارها و فرایندهای لازم مرتبط با هر یک از اصول و مبانی برنامه ملی جنگل به خصوص اصل مشارکت به‌عنوان مهمترین اصل و هدف برنامه ملی جنگل در قوانین مدیریت منابع جنگلی کشور تعریف و نهادینه شده است که در پژوهش قاسمی قوچقار (۱۳۹۵) به آن اشاره شده است. اگر چه در قوانین مدیریت جنگل اشاره و تأکیدی بر اصل مشارکت همه ذینفعان جنگل است اما باید توجه داشت که تا درهم‌تنیدگی جوامع محلی با عناصر و منابع جنگلی روشن نشود، صحبت از لزوم مشارکت صرفاً توجه‌شکلی و نه محتوایی به‌چگونگی اجرایی‌سازی مقررات است. در هر صورت روند تخریب جنگل‌های کشور در شکل‌های مختلف آن به‌ویژه متأثر از شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی (محمودی، فقهی و مخدوم، ۱۳۹۴، ۹۲۵) نشان می‌دهد، هرآنچه تاکنون در فرایند مدیریت جنگل‌های کشور به انجام رسیده قادر نبوده است حتی سرعت روند

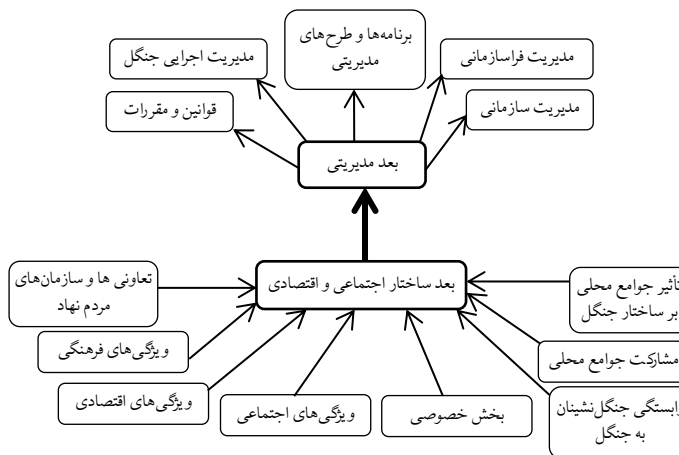

تخریب جنگل‌ها را نیز کاهش دهد. مطابق پژوهش حبیبی و همکاران (۱۳۹۳) جنگل‌نشینان از برنامه‌هایی که تلاش دارد دسترسی و مجاورت بومیان به جنگل را کاهش دهد هرگز استقبال نکرده‌اند. چراکه آنان خود را وابسته و متعلق به جنگل می‌دانند و سال‌ها زندگی در جنگل باعث تعلق خاطر آنها به این محیط شده‌است.

۵-۳. قالب مضامین و جایگاه مسائل اجتماعی در مدیریت جنگل

بعد از تفسیر مضمون‌های بهم پیوسته مسائل اجتماعی و مدیریتی جنگل بکار رفته در پژوهش‌های مورد بررسی، لازم است جایگاه مضمون‌های اصلی بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی در کنار بعد مدیریتی مورد بررسی قرار گیرد. در شکل شماره (۱) جایگاه مضامین اصلی بعد ساختار اجتماعی اقتصادی و بعد مدیریتی آمده است. مطابق این شکل رابطه مضامین اصلی در دو بعد باهم متفاوت است. مضامین اصلی در بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی، شکل دهنده این ساختار هستند اما در بعد مدیریتی، این مدیریت است که شکل دهنده مضامین اصلی می‌شود. به این معنی که استقرار و برپایی مدیریت، بسترساز موضوعاتی است که در قالب مضامین اصلی آورده شد. در بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی، در بین کنش‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردم چنین مضامینی به‌طور طبیعی رخ می‌دهد و بخش جدایی ناپذیر فرهنگ و زیست‌جغرافیایی مردم است.

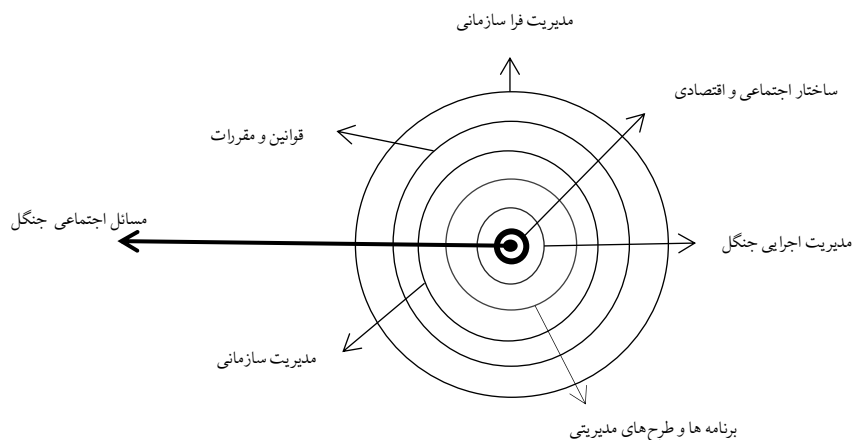
شکل ۱. ارتباط مضامین با بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی و بعد مدیریتی

اما نکته بسیار مهم، جایگاه این دو بعد در ارتباط با یکدیگر است. تحلیل این جایگاه در واقع تحلیل جایگاه مسائل اجتماعی در مدیریت جنگل‌های کشور خواهد بود. همان‌طور که در شکل شماره (۱) آمده، بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی ذیل بعد مدیریتی قرار می‌گیرد. یعنی مضامین اصلی بعد مدیریتی بر مضامین اصلی بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی مسلط و محاط هستند. این محاط بودن به گونه‌ای است که اساساً کلیت مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی در پایین‌ترین رده سلسله مراتب اهمیت قرار دارند (شکل ۲). مطابق این شکل مدیریت فراسازمانی، قوانین و مقررات، مدیریت سازمانی، برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی و مدیریت اجرایی به ترتیب در سلسله مراتب مضامین مدیریتی قرار دارند. به این معنی که مدیریت اجرایی در زیر مجموعه برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی، برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی خود زیر مجموعه مدیریت سازمانی و این مدیریت خود در گستره قوانین و مقررات فعالیت می‌کند و در نهایت مدیریت فراسازمانی تمامی مضامین مدیریتی را پوشش می‌دهد. همان‌طور که در این شکل نمایش داده شده است، در ساختار موجود مدیریت کلان عرصه‌های جنگلی کشور مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی در زیر مجموعه مدیریت اجرایی واقع شده‌اند. این موضوع نشان می‌دهد در وضعیت موجود چشم‌انداز مدیریت جنگل‌های کشور، اساساً ساختار، مناسبات و کنش‌های اجتماعی و اقتصادی معمول در جوامع روستایی جنگلی جایگاهی در طرح‌ها و برنامه‌های مدیریتی، مدیریت سازمانی، قوانین و مقررات و در نهایت مدیریت فراسازمانی ندارند و تنها مدیریت اجرایی و عملیاتی جنگل است که در حین اجرای پروژه‌های مدیریتی به ناچار با مردم و مناسبات آنها مواجهه پیدا می‌کند. مسائل اجتماعی که در بخش ادبیات نظری به آنها اشاره شد، ماهیتاً به‌عنوان مضمون‌های فرعی در درون مضامین اصلی به‌خصوص مضمون "وابستگی جنگل‌نشینان به جنگل" قرار دارند (جدول شماره ۴).

در مقالات مورد تحلیل، مسائل اجتماعی از جمله وابستگی اقتصادی مردم به جنگل و عدم مشارکت محلی از جمله مهمترین چالش‌های مدیریت اجرایی هستند. مدیریت اجرایی کنونی تنها با رفع این چالش‌ها امکان پیاده‌سازی و اثرگذاری موفقیت‌آمیز خواهد داشت. به تعبیر دیگر مضامینی چون ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اگر همسو با اهداف مدیریت اجرایی نباشند چالش به حساب می‌آیند و باید با تدابیری این موانع را مرتفع نمود. تجربه اجرای

طرح‌های مدیریتی در مناطق مختلف نشان می‌دهد عدم سنخیت ویژگی‌های طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی با ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی که به نوعی عدم پذیرش اجتماعی نیز خوانده می‌شود باعث شده است اجرای این طرح‌ها علی‌رغم هزینه‌های فراوان با شکست مواجه باشد. در این رویکرد اگر تعاونی‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد، بخش خصوصی و مکانسیم آموزش و ترویج به خوبی سازماندهی شود ابزار مناسبی برای عملیاتی نمودن مدیریت اجرایی فراهم خواهد شد. یکی از مضامین قابل توجه در این مبحث که به خوبی جایگاه بعد ساختار اجتماعی و اقتصادی را کنار بعد مدیریتی عیان می‌کند مضمون "تأثیر جوامع محلی بر ساختار جنگل" است که نشان می‌دهد جوامع محلی و فعالیت‌های معیشتی آنها به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر ساختار جنگل شناخته می‌شوند و عامل مخرب و بازدارنده اهداف مدیریت هستند و اینگونه تصور می‌شود که هر منطقه جنگلی که کمترین عوامل انسانی تأثیرگذار بر ساختار جنگل را دارد، بهترین عرصه برای اجرای برنامه‌های مدیریتی است. اتفاقاً بر اساس همین سیاست است که سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور تلاش می‌نماید که طرح‌ها و برنامه‌های مدیریتی خویش را جایی استقرار دهد که با کمترین چالش اجتماعی روبرو باشد. سیاستی که باعث رها شدن و بدون طرح و برنامه داشتن عرصه‌های وسیعی از جنگل‌های کشور شده است که جنگل‌نشینان با جنگل درهم‌تنیدگی بیشتری دارند.

شکل ۲. جایگاه مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی در سلسله مراتب مدیریت جنگل

۶. بحث و نتیجه گیری

تغییر سیاست‌های برنامه‌ریزی نسبت به منابع طبیعی، یکی از کلیدی‌ترین راهکارهای جلوگیری از تشدید روند تخریب در گستره‌های طبیعی است (هابرت، بوزیدی، چن و جولیان^۱، ۲۰۱۰، ۳۷۴). نهادهای بین‌المللی به‌طور ویژه کشورهای در حال توسعه را به رعایت الگوهای توسعه پایدار و حفظ منابع طبیعی ترغیب و در این راستا ترکیبی از نوآوری‌ها، سیاست‌های برنامه‌ریزی و مدیریتی، طرح‌های بهره‌وری کارآمد و تغییر در الگوی مصرف را برای بهبود شرایط موجود پیشنهاد می‌کنند (فائو و یونپ^۲، ۲۰۲۰، ۷۲-۵۷).

رابطه برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل در کشور ما به شکل وارانه و معکوس دیده شده است. به این معنی که برنامه‌ریزی حل شده در فرایند مدیریت است. در صورتی که باید ابتدا در فرایند برنامه‌ریزی برنامه‌ها مشخص گردد و در مرحله بعد مدیریت اجرایی این برنامه‌ها مدنظر قرار گیرد. به‌طور کلی برنامه‌ریزی در حوزه منابع جنگلی در خدمت مدیریت و هر دو در خدمت برنامه‌ریزی‌های ملی، منطقه‌ای و ناحیه‌ای محصور هستند. این نوع رویکرد و نگرش به مفهوم برنامه‌ریزی در گستره‌های جنگلی، صدمات زیادی به این عرصه‌ها و ناپایدار شدن موجودیت و استفاده از این منابع در کشور به دنبال داشته است. در وضعیت کنونی که عرصه‌های جنگلی کشور در محوریت یک نوع برنامه‌ریزی کلان قرار ندارد، کاملاً تحت تأثیر سایر برنامه‌ریزی‌ها قرار گرفته‌اند که این موضوع به معنی کم اهمیت جلوه دادن این عرصه‌ها و به کارگیری آنها در فرایند توسعه در برنامه‌ریزی‌های ملی، منطقه‌ای و ناحیه‌ای است. این عامل باعث تغییر عمده پوشش‌های طبیعی جنگلی به کاربری‌های مختلف است. ریشه این تغییرات در برنامه‌ریزی‌های کالبدی است که نگاه آنها به منابع طبیعی به‌عنوان اراضی رها شده است، لذا از این فرصت برای توسعه منطقه‌ای استفاده می‌شود. استفاده‌ای که اغلب به ناپایداری توسعه منجر می‌گردد (محمودی، فقهی و مخدوم، ۱۳۹۹، ۴۶).

در واقع وضعیت کنونی برنامه‌ریزی و مدیریت در جنگل‌های کشور به گونه‌ای است که شرایط و بستر تخریب کمی و کیفی آنها را شدت می‌بخشد، لذا اعمال رویکرد نوین

1 . Habert, Bouzidi, Chen, & Jullien
2. FAO & UNEP

برنامه‌ریزی و مدیریت در این خصوص ضرورتی انکارناپذیر است. اعمال رویکرد نوین برنامه‌ریزی و مدیریت در گستره‌های جنگلی زمانی اتفاق خواهد افتاد که فهم بینانه‌ای از مسائل و چالش‌های جنگل‌های کشور داشته باشیم. تلاش برای دستیابی به فهم واقع بینانه در نگاه صرفاً رشته‌ای امکان‌پذیر نیست بلکه ضرورت دارد تا نگاهی فرا/میان رشته‌ای را در مورد مسائل جنگل بکار گیریم.

در نظام مدیریت جنگل‌های کشور، ساختار اجتماعی و اقتصادی عرصه‌های جنگلی که مسائل اجتماعی درون آنها زاده می‌شود در اختیار و محصور در آخرین حلقه سلسله مراتب مدیریتی قرار گرفته است. محصور بودن مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی در زیر لایه‌های مدیریتی نشان می‌دهد که در نظام فکری و عملیاتی مدیریت جنگل‌های کشور، ویژگی‌های ساختاری اجتماعی و اقتصادی جنگل‌نشینان به‌عنوان عواملی که استاتیک و تثبیت شده هستند و لاجرم مانند سایر اجزای بوم‌سازگان باید مورد کنترل و مدیریت قرار گیرند، فرض می‌شوند. نوعی نگاه شی‌پنداری به ساختار اجتماعی و اقتصادی و اینکه جنگل‌نشینان و مسائل مرتبط به آنها باید تابع مدیریت اجرایی و دستوری باشند. اما در عمل می‌بینیم که این اتفاق رخ نمی‌دهد و مقاومت و عدم ارتباط جوامع محلی با اقدامات مدیریتی به عدم موفقیت طرح‌ها و آسیب بیشتر به ساختار طبیعی جنگل‌ها می‌شود. این موضوع به‌طور مشخص عامل اصلی موفق نبودن اجرای طرح‌های جنگل‌داری چه در جنگل‌های شمال و چه جنگل‌های خارج از آن است. مطالعات مختلف از جمله حبیبی، علیپور و کیادلیری (۱۳۹۳)، یعقوبی فرانی، کریمی و پرموزه (۱۳۹۶)، شامی، بانج شفیعی و حسین زاده (۱۳۹۷) و افروغ، زارع مهرجویی، امیرتیموری، میرزایی خلیل‌آبادی و بنی‌اسدی (۱۳۹۷) نشان می‌دهد تضادی جدی در اهداف طرح و آنچه مردم محلی از جنگل انتظار دارند وجود دارد.

تضادی که تقابل بنیادینی را بین حفظ منافع ملی و نیازهای مردم جنگل‌نشین در سیاست‌های مدیریت جنگل را نشان می‌دهد که در پژوهش شادی طلب (۱۳۸۱) به آن پرداخته شده است. این فرایند به خصوص در جنگل‌های زاگرس با تعبیر متداول شده عدم پذیرش اجتماعی طرح‌های جنگل‌داری مطرح است. این موضوع در پژوهش‌های فتاحی (۱۳۸۰)،

جزیره‌ای و ابراهیمی رستاقی (۱۳۸۴) و غضنفری (۱۳۸۳) طرح شده است. موضوع دیگر اینکه در سطح مدیریتی فراسازمانی و تبع آن سطح سازمانی، نشانی از مضمونی با ماهیت برنامه‌ریزی جنگل با آن مفهومی که به آن پرداخته شد وجود ندارد و همه چیز در قالب و شاکله امر مدیریتی در زمره طرح‌ها و برنامه‌های مدیریتی نهادینه شده است. همان‌طور که اشاره شد این نقیصه بزرگ، موجودیت جنگل‌های کشور را رقابت با سایر برنامه‌های توسعه‌ای به خطر انداخته است و آنچه به نام تغییر کاربری جنگل به سایر کاربری‌ها روایت می‌شود، محصول همین عدم استقرار مفهوم برنامه‌ریزی در فرایند مدیریت کلان منابع طبیعی و جنگل‌داری کشور است. وقتی برنامه‌ریزی جایگاهی در دو سطح یاد شده ندارد، بدیهی است که صحبت از جایگاه مسائل اجتماعی جنگل در فرایند برنامه‌ریزی نیز محلی از اعراب ندارد. بر اساس دیدگاه جامعه‌شناسان محیط زیست، نگاه به عناصر طبیعی باید همراه با نگرش اجتماعی باشد. در این صورت است که شناخت ابعاد گوناگون و یکپارچه مدیریت یک عرصه طبیعی ممکن خواهد بود ساتن^۱ (۲۰۰۷)، به نقل از: صالحی، (۱۳۹۲). مطابق این رویکرد مدل جایگاه مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی در سلسله مراتب مدیریت جنگل که در شکل شماره (۲) آمده است باید دچار تغییر بنیادینی شود به گونه‌ای که در این سلسله مراتب مدیریتی، مضامین ساختار اجتماعی و اقتصادی باید بعد از مدیریت سازمانی قرار گیرند تا بر اساس مضامین فرعی نهفته در این ساختار، برنامه‌ها و طرح‌های مدیریتی سامان یابند و پس از آن مدیریت اجرایی جنگل عملیاتی شود. این مطلب خود به نوعی نشان می‌دهد فرایند تهیه طرح‌های جنگل‌داری زمانی جامع و بدور از مشکلات کنونی است که به شکل کاملاً جدی مضامین اجتماعی و اقتصادی در آنها دیده شود.

فشار روز افزون به عرصه‌ها و منابع جنگلی در کنار لزوم برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار این بوم‌سازگان، چالش‌های فنی و پژوهشی زیادی را در مرتفع ساختن بحران پایداری منابع جنگلی پدید آورده است. در این راستا امروزه رویکردهای تلفیقی و بین‌رشته‌ای برای یافتن راه‌حل‌های مدیریت پایدار جنگل می‌تواند راهگشا باشد (شیری و شمسی، ۱۳۹۴، ۱۴۳). بی‌توجهی و عدم حضور محسوس مسائل اجتماعی در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت

جنگل‌های کشور نشان می‌دهد که لازم است از چشم‌اندازی فرا/میان رشته‌ای به جنگل و مسائل آن نگاه کرد. قطعاً با توجه به درهم‌تنیدگی زندگی امروزی با محیط‌زیست و اجزای آن، می‌طلبد که نگاه صرف رشته‌ای به این بوم‌سازگان به نگاه چند بعدی به خصوص از منظر علوم اجتماعی سوق یابد.

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۲۰۰

دوره ۱۴، شماره ۱

زمستان ۱۴۰۰

پیاپی ۵۳

منابع

احمدزاده، حمیرا؛ سلیمان، محمدی لیمائی (۱۳۹۵). ارزیابی اقتصادی استفاده‌های فعلی از جنگل (مطالعه موردی: جنگل‌های شفارود، استان گیلان). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، ۴(۲۴)، ۵۶۷-۵۵۹
doi:10.22092/ijfpr.2016.109426

اسلامی علیرضا (۱۳۸۷). جنگل‌ها و مراتع ایران. تهران: انتشارات حق‌شناس.

افروغ، احمد؛ زارع مهرجویی، محمدرضا؛ امیرتیموری، سمیه؛ میرزایی خلیل‌آبادی، حمیدرضا؛ بنی‌اسدی، مصطفی (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران محلی در مدیریت، حفظ و احیاء جنگل‌های بلوط استان لرستان. فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، ۳(۲۶)، ۳۹۳-۴۰۵.
doi: 10.22092/ijfpr.2018.117742

ایرانمنش، یعقوب؛ جهانبازی گوجانی، حسن (۱۳۹۴). بررسی روغن قابل استخراج از میوه بلوط ایرانی در جنگل‌های استان چهارمحال و بختیاری. فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، ۳(۲۳)، ۵۲۷-۵۳۵.
doi: 10.22092/ijfpr.2015.105657

ایمانی راستابی، مجتبی؛ جلیلودن، حمید؛ زندبصری، مهدی (۱۳۹۲). بررسی مسائل اجتماعی - اقتصادی جنگل‌های سامان عرفی کلگچی زاگرس در چهارمحال و بختیاری. اکوسیستم‌های طبیعی ایران، ۲(۴)، ۵۹-۷۰.

ایمانی راستابی، مجتبی؛ جلیلودن، حمید؛ زندبصری، مهدی (۱۳۹۹). تعیین ارزش‌های آستانه در سیاست گذاری سامانه عرفی کلگچی استان چهارمحال و بختیاری - زاگرس. بوم‌شناسی جنگل‌های ایران، ۸(۱۶)، ۱-۹.

بازگیر، احمد؛ نمیرانیان، منوچهر؛ عوافی همت؛ محمد (۱۳۹۶). کمی‌سازی استفاده‌های چوبی جنگل نشیان از جنگل‌های زاگرس در دهستان کاکاشرف شهرستان خرم‌آباد. جنگل و فرآورده‌های چوب، ۳(۷۰)، ۳۷۱-۳۸۰.
doi:10.22059/jfwp.2017.128414.647

پیری، مهدی؛ مسنن مطفری، مهدیه؛ جاودان، ابراهیم (۱۳۸۸). برآورد تمایل به پرداخت افراد برای ارزش وجودی جنگل‌ها (مطالعه موردی جنگل‌های ارسباران). جنگل و فرآورده‌های چوب، ۴(۶۲)، ۳۴۳-۳۵۷.

جزیره‌ای، محمدحسین؛ ابراهیمی رستاقی، مرتضی (۱۳۸۴). جنگل‌شناسی زاگرس. تهران: دانشگاه تهران.

حبیبی، بهرام؛ علیپور، حسن؛ کیادلیری، هادی (۱۳۹۳). بررسی میزان مشارکت جنگل‌نشینان در مدیریت جنگل و چگونگی تقویت مشارکت (مطالعه موردی: منطقه بابل کنار شهرستان بابل). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر، ۱(۲۲)، ۱۲۰-۱۰۹.
doi:10.22092/ijfpr.2013.9060

حجاریان، مرضیه؛ حسین زاده، امید؛ خضری داشکسن، سید سجاد؛ خیاطی نژاد آق گنبد، سعیده (۱۳۹۷). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل تخریب جنگل‌های مانگرو با استفاده از روش Promethee II. مجله علوم و فنون دریایی، (۱۷)، ۳، ۱۲-۱. doi:10.22113/jmst.2017.42318

حسینی، سیده‌زهر؛ رحیم، ملک‌نیا؛ صادقی، حمدالله (۱۳۹۶). رویکرد ترکیبی در ارزیابی معیارها و شاخص‌های مدیریت پایدار جنگل در سطح محلی (مطالعه موردی: حوضه آبخیز لیرابی، استان چهارمحال و بختیاری). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، (۲۵)، ۱، ۱۴۹-۱۵۹. doi:10.22092/ijfpr.2017.109784

حیدری، مازیار؛ کرمدوست مریان، بهروز (۱۳۹۵). بررسی و سیاست‌گذاری برنامه تنفس یا بهره‌برداری جنگل‌های هیرکانی (مطالعه موردی: جنگل‌های حوزه سفارود). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، (۲۴)، ۴، ۷۲۴-۷۳۶. doi:10.22092/ijfpr.2016.109450

حیدری، مازیار؛ لطفلیان، مجید؛ تشکری، مرتضی؛ ولی‌پور، احمد (۱۳۹۶). سیاست‌گذاری در مدیریت سامانه‌های آگروفارستری موجود در جنگل‌های بانه. زاگرس شمالی، فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، (۲۵)، ۲، ۱۹۵-۱۸۵. doi:10.22092/ijfpr.2017.111754

خدری‌زاده، مهدی؛ ملک‌نیا، رحیم؛ عادل، کامران؛ هناره‌خلیانی، جلال (۱۳۹۶). بررسی موانع و زمینه‌های مشارکت جوامع محلی در مدیریت جنگل (مطالعه موردی: بخش نمه شیر شهرستان بانه). پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، (۲۴)، ۳، ۴۷-۳۵. doi: 10.22069/jwfst.2017.12024.1634

رحیمیان، مهدی؛ فراشی، مرضیه؛ غلامرضایی، سعید؛ براخاص، امین (۱۳۹۷). تحلیل اثرات طرح خروج دام از جنگل بر مردم محلی: مطالعه موردی روستای سیاده دره نهاوند. فصلنامه روستا و توسعه، (۲۱)، ۳، ۲۴-۱. doi:20.1001.1.15633322.1397.21.3.1.1

رضوانی، محمد؛ هاشم‌زاده، فهیمه (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در تخریب جنگل و تأثیر خروج دام از حوزه ۱۴ جنگل‌های شمال کشور. نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، (۲۰)، ۳، ۱۳۸-۱۲۵. doi: 20.1001.1.23222077.1392.20.3.8.0

ساتن، فلیپ دیبلو (۱۳۹۲). درآمدی بر جامعه‌شناسی محیط زیست (مترجم: صادق صالحی)، تهران: سمت. سالم، علی‌اصغر؛ عوافقی همت، محمد؛ حشمت‌الواعظین، سیدمهدی (۱۳۹۴). برآورد تابع تقاضای خطی تقریباً ایدئال چوب سوخت در مناطق روستایی جنگل‌های شمال ایران. مجله جنگل ایران، (۱۷)، ۱، ۸۵-۶۷.

سلطانی، آرزو؛ شامخی، تقی؛ نوری نایینی، محمد سعید؛ عرب مازیار، عباس (۱۳۸۹). تأثیر جنگل و توسعه محلی در توزیع درآمد و سطح فقر (بررسی موردی: حوزه آبخیز تنگ تامرادی). جنگل و فرآورده‌های چوب، (۶۳)، ۴، ۳۸۵-۳۶۹.

شادی طلب، ژاله (۱۳۸۱). ابعاد اجتماعی در مدیریت جنگل. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۳۷(۱۰)، ۲۲۰-۱۹۳.

شامخی، تقی (۱۳۹۲). قوانین و مدیریت منابع طبیعی (جنگل ها و مراتع). تهران: دانشگاه تهران.

شامی، جعفر؛ بانج شفیع، عباس؛ حسین زاده، امید (۱۳۹۷). شناسایی معیارهای مؤثر سازمانی بر مدیریت پایدار در جنگل های زاگرس استان آذربایجان غربی. فصلنامه پژوهش و توسعه جنگل، ۲(۴)، ۱۶۱-۱۷۷.

شیری، سیدمحمد؛ شمس، سیده زهرا (۱۳۹۴). تحلیلی بر برنامه درسی میان رشته ای آموزش محیط زیست در آموزش عالی. فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی، ۷(۳)، ۱۴۵-۱۲۷. doi:10.7508/isih.2015.27.005

صادقی کاجی، حمدالله؛ جعفری، علی؛ یارعلی، نبی الله (۱۳۹۴). ارزیابی مدیریت پایدار جنگل در حوضه آبخیز دوپلان استان چهار محال و بختیاری. فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر، ۳(۲۳)، ۴۹۰-۵۰۱. doi:10.22092/ijfpr.2015.105654

عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمد سعید و شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی، ۲(۵)، ۱۵۱-۱۹۸. doi:10.30497/smt.2011.163

عواطفی همت، محمد؛ شامخی، تقی؛ زبیری، محمود؛ عرب، داودرضا؛ قاضی طباطبایی، محمود (۱۳۹۲). دلایل تخریب جنگل: بررسی مدل های ذهنی کارشناسان منابع طبیعی و مردم محلی با استفاده از روش پویایی های سیستم. نشریه جنگل و فرآورده های چوب، ۱(۶۶)، ۵۴-۲۹.

غضنفری، هدایت الله (۱۳۸۳). بررسی رویش و تغییرات پراکنش فطری به منظور الگوی تنظیم جنگل در منطقه بانه مطالعه موردی: هواره خول (رساله دکتری). دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران. دانشگاه تهران.

فتاحی، محمد (۱۳۸۰). مدیریت جنگل های زاگرس. تهران: مؤسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع.

فلاح، اصغر؛ ایمانی راستابی، مجتبی؛ نظریانی، نسترن (۱۳۹۷). بررسی شاخص های مؤثر بر مشارکت در مدیریت پایدار جنگل ها (پژوهش موردی: سامان عرفی کلگچی، استان چهار محال و بختیاری). فصلنامه پژوهش و توسعه جنگل، ۳(۴)، ۲۸۸-۲۷۳.

قاسمی قوچقار؛ سعید. یارعلی، نبی الله؛ جعفری، علی؛ پوراصغر سنگاچین، فرزاد (۱۳۹۵). بررسی و نهادینه سازی اصول و مبانی برنامه ملی جنگل در ایران. نشریه پژوهش های علوم و فناوری چوب و جنگل، ۱(۲۳)، ۴۹-۶۸. doi: 10.22069/jwfst.2017.9858.1519

قربانی، سهیلا؛ مرادنژادی، همایون؛ حیدری، مهدی (۱۳۹۶). بررسی اثرهای اجتماعی زوال جنگل های بلوط ایرانی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان ملکشاهی استان ایلام). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، ۳(۲۵)، ۴۴۰-۴۳۱. doi: 10.22092/ijfpr.2017.112877

قنبری، سجاد؛ جعفری، مصطفی؛ نصیری، وحید (۱۳۹۴). اثر اجرای طرح صیانت در مقدار و نوع سوخت مصرفی روستائیان در جنگل‌های ارسباران. مجله پژوهش و توسعه جنگل، ۱(۱)، ۸۳-۶۷.

قنبری، سجاد؛ عباس نژادالچین، احمد؛ مرادی، غلامحسین؛ خالقی، باقر (۱۳۹۷). الگوی پراکنش مکانی و نقشه ارزش اقتصادی محصولات فرعی پنج گونه گردو، آلوچه، زغال اخته، زالزالک و ازگیل در ارسباران. پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، ۲(۲۵)، ۳۳-۱۹. doi: 10.22069/jwfst.2018.14852.1739

کمالی، یحیی (۱۳۹۷). روش شناسی تحلیل مضمون و کاربرد آن در مطالعات سیاستگذاری عمومی. سیاستگذاری عمومی، ۲(۴)، ۲۰۸-۱۸۹. doi: 10.22059/ppolicy.2018.67875

گلیچ، ایوب؛ حسن زاده ناورودی، ایرج؛ محمدی لیمایی، سلیمان (۱۳۹۵). تبیین معیارها و شاخص‌های مدیریت پایدار جنگل (منطقه مورد مطالعه: ناو اسالم، استان گیلان). فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر، ۱(۲۴)، ۱۷۶-۱۸۷. doi: 10.22092/ijfpr.2016.106698

گیلانی پور، نجیبه؛ عادل، کامران؛ گیلانی پور، جواد؛ آریا، حمید (۱۳۹۰). بررسی وضعیت اقتصادی روستائیان و سنجش میزان وابستگی معیشتی آنها به جنگل (مطالعه موردی: روستای کرچی). اکوسیستم‌های طبیعی ایران، ۴(۱)، ۴۸-۵۴.

لیانی، قاسم؛ عبدالکریم اسماعیلی (۱۳۹۲). بررسی آثار طرح‌های بهره‌برداری از جنگل‌های شمال بر تنظیم واردات چوب به ایران. فصلنامه تحقیقات کشاورزی، ۴(۵)، ۲۵-۴۵.

مالمیر، الهام؛ رستمی شاهراجی، تیمور؛ حجازی، رخشاد (۱۳۹۱). بررسی اثرهای جنگل‌داری شهری از نظر اقتصاد انرژی (مطالعه موردی: شهر همدان). تحقیقات جنگل و صنوبر، ۲(۲۰)، ۳۳۳-۳۲۴. doi: 10.22092/ijfpr.2012.107295

مجاوی، سیدمحمد (۱۳۹۶). گزارش وضعیت محیط زیست ایران و جهان و تشریح عملکردها. تهران: سازمان حفاظت محیط زیست.

محمودپور، ابراهیم (۱۳۸۲). کیمیا سبز. تهران: سازمان جنگلها و مراتع و آبخیزداری کشور.

محمودی، بیت‌الله؛ مروی مهاجر، محمدرضا؛ دانه کار، افشین؛ فقهی، جهانگیر (۱۳۹۳). برآورد تغییرات سطح پوشش جنگل در پهنه‌های توپوگرافیک استان مازندران. نشریه محیط زیست طبیعی، ۳(۳)، ۶۷. doi: 10.22059/jne.2014.52732.۳۴۱-۳۳۱

محمودی، بیت‌الله؛ بازگیر، احمد؛ فقهی، جهانگیر؛ جعفری، فاطمه (۱۳۹۴). اولویت‌بندی درجه وضعیت شاخص‌های تخریب در رویشگاههای جنگلی کشور. جنگل و فرآورده‌های چوب، ۴(۶۸)، ۹۳۰-۹۱۹. doi: 10.22059/jfwp.2015.57125

محمودی، بیت‌الله؛ فقهی، جهانگیر؛ مخدوم، مجید (۱۳۹۹). مدل آمایش منابع جنگلی، راهبردی نوین در برنامه‌ریزی عرصه‌های جنگلی کشور. محیط زیست و توسعه، ۲۱(۱۱)، ۴۵-۵۶.

مدنی مشائی، الهه؛ شامخی، تقی؛ ضرغام، نصرت‌الله؛ جزیره‌ای، محمد حسین؛ اکبری، محمدعلی (۱۳۹۳). بررسی واگذاری امتیاز بهره‌برداری از جنگل‌های شمال به شرکت روسی کوسیست تئوفیلاکتوس و پیامدهای آن. مجله جنگل ایران، ۴(۶)، ۴۱۷-۴۰۳.

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۴). گزارش جایگاه محیط زیست در برنامه‌های توسعه کشور. تهران.

مروی مهاجر، محمدرضا (۱۳۹۰). جنگل‌شناسی و پرورش جنگل. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

مشایخی، زهرا؛ دانه کار، افشین؛ شرزه‌ای، غلامعلی؛ ماجد، وحید (۱۳۹۶). ارزیابی ترجیحات گردشگران برای بهبود وضعیت محیط زیستی جنگل‌های حرا با استفاده از روش آزمون انتخاب (مطالعه موردی: ذخیره‌گاه زیست‌کره حرا). مجله جنگل ایران، ۲(۹)، ۲۸۷-۲۷۳.

معیری، محمدهادی؛ عابدی سروستانی، احمد؛ شهرکی، محمدرضا؛ کوسه‌غراوی، یازمرد (۱۳۹۴). تحلیل ارتباط مشارکت و توسعه روستاهای جنگل‌نشین (مطالعه موردی: تعاونی‌های جنگل‌داری استان گلستان). مجله جنگل ایران، ۲(۷)، ۱۵۰-۱۳۷.

یعقوبی فرانی، احمد؛ کریمی، سعید؛ پرموزه، فرشاد (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در طرح‌های حفاظت از جنگل در شهرستان گیلان غرب. نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، ۲(۲۴)، ۴۵-۳۳
doi: 10.22069/jwfst.2017.11058.1577

Aguilar, F. X., & Wen, Y. (2021). Socio-economic and ecological impacts of China's forest sector policies. *Forest Policy and Economics*, 127, 102454. doi:10.1016/j.forpol.2021.102454

Baskent, E. Z., & Keles, S. (2005). Spatial forest planning: A review. *Ecological Modelling*, 188(2-4), 145-173. doi:10.1016/j.ecolmodel.2005.01.059

Bettinger, P., & Sessions, J. (2003). Spatial forest planning: to adopt, or not to adopt? *Journal of Forestry*, 101(2), 24-29.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

Bubolz, M. M., & Sontag, M. S. (n.d.). Human Ecology Theory. *Sourcebook of Family Theories and Methods*, 419-450. doi:10.1007/978-0-387-85764-0_17

Deb, D. (2013). The Value of Forest: An Ecological Economic Examination of Forest People's Perspective. *Forestry Sciences*, 123-159. doi:10.1007/978-94-007-7076-8_7

FAO & UNEP. (2020). The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people. *Rome*. doi:10.4060/ca8642en

- Fotakis, D. G. (2015). Multi-objective spatial forest planning using self-organization. *Ecological Informatics*, 29, 1–5. doi:10.1016/j.ecoinf.2015.06.001
- Fürst, C., Frank, S., Witt, A., Koschke, L., & Makeschin, F. (2013). Assessment of the effects of forest land use strategies on the provision of ecosystem services at regional scale. *Journal of Environmental Management*, 127, S96–S116. doi:10.1016/j.jenvman.2012.09.020
- Habert, G., Bouzidi, Y., Chen, C., & Jullien, A. (2010). Development of a depletion indicator for natural resources used in concrete. *Resources, Conservation and Recycling*, 54(6), 364–376. doi:10.1016/j.resconrec.2009.09.002
- Kurttila, M. (2001). The spatial structure of forests in the optimization calculations of forest planning — a landscape ecological perspective. *Forest Ecology and Management*, 142(1-3), 129–142. doi:10.1016/s0378-1127(00)00343-1
- Liu, J. (2001). Integrating ecology with human demography, behavior, and socioeconomics: Needs and approaches. *Ecological Modelling*, 140(1-2), 1–8. doi:10.1016/s0304-3800(01)00265-4
- Marten, G. G. (2010). *Human ecology: Basic concepts for sustainable development*. Routledge.
- Moran, E. F. (2010). *Environmental social science: human-environment interactions and sustainability*. John Wiley & Sons.
- Paul, S., & Chakrabarti, S. (2011). Socio-economic issues in forest management in India. *Forest Policy and Economics*, 13(1), 55–60. doi:10.1016/j.forpol.2010.08.006

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۲۰۶

دوره ۱۴، شماره ۱

زمستان ۱۴۰۰

پیاپی ۵۳